

**PROGRAM W ZAKRESIE
WSPIERANIA RODZINY
I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
NA LATA 2013 – 2016**

SPIS TREŚCI

Wstęp

3

I.	Diagnoza wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej w Województwie Podlaskim	6
1.	Infrastruktura społeczna	
1.1	Praca z rodziną	10
1.2	Pomoc w opiece i wychowaniu dziecka	20
1.3	Organizacje pozarządowe działające w zakresie wspierania rodziny	26
2.	Stan pieczy zastępczej i instytucjonalnej	28
3.	Usamodzielnianie młodzieży umieszczonej w pieczy zastępczej	37
4.	Przysposabianie dzieci na Podlasiu	40
5.	Działania innowacyjne w zakresie wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej	42
II.	Kierunki wspierania rodziny i rozwoju systemu pieczy zastępczej	48
1.	Zadania gmin, powiatów i województwa	48
2.	Analiza SWOT systemu	51
3.	Cele strategiczne i operacyjne Programu	54
4.	Harmonogram realizacji	67
III.	Monitoring i wdrażanie Programu	79
	Zakończenie	81

WSTĘP

*Każda rodzina w trudnej sytuacji musi być przekonana,
że jest ktoś kto zawsze jej pomoże.
Kto będzie się koncentrował na tym jak rozdmuchać tłące się ognisko rodzinne.
I to jest to do czego musimy dążyć.*

Rodzina jest pierwszym, naturalnym i podstawowym środowiskiem wychowawczym dziecka, którego zadaniem jest zapewnienie mu prawidłowego rozwoju biologicznego i psychospołecznego. Zapewnia bezpieczeństwo emocjonalne, a także przygotowuje do pełnienia przyszłych ról społecznych. Jest ona pierwszą instytucją wychowawczą, która kształtuje osobowość człowieka, jego postawy, system wartości i aktywność. Przekazuje tradycje, wzory zachowań i zasady współżycia społecznego.

Stanowi wspólnotę w najgłębszym i najpełniejszym tego słowa znaczeniu. To w niej dziecko zdobywa pierwsze doświadczenia, przyswaja obowiązki, wzorce i zasady współżycia. Utożsamia się ze swoim najbliższym otoczeniem, szukając w nim miejsca dla siebie.

Zdarza się jednak, że realizacja funkcji spoczywających na rodzinie jest zagrożona przez trudności na jakie ona napotyka. **Wówczas niezbędne jest wsparcie z zewnątrz przez instytucje i służby zobligowane do udzielania pomocy rodzinie.**

Zasady wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych oraz formy sprawowania pieczy zastępczej reguluje Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887 z późniejszymi zmianami) z 9 czerwca 2011 roku.

Celem przedstawionych w niej rozwiązań jest **troska** o zapewnienie każdemu dziecku stabilnego, rodzinnego środowiska wychowawczego oraz wsparcie rodziny w powrocie do prawidłowego funkcjonowania.

Ustawa nakłada na jednostki samorządu terytorialnego, w tym na samorząd województwa (art.183. pkt. 2 Ustawy) obowiązek opracowywania Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej, będącego integralną częścią strategii rozwoju województwa.

Prace nad tworzeniem Programu w Zakresie Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej Województwa Podlaskiego na lata 2013 – 2016 rozpoczęły się w połowie 2012 roku zbieraniem danych zastanych. Zgodnie z metodologią pracy partycypacyjnej przyjętą przez koordynatora - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku uchwałą

Nr 116/1676/2012 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 18 września 2012 roku został powołany Zespół ds. Opracowania Programu. W jego składzie znaleźli się reprezentanci samorządów gminnych, powiatowych, zespołów ds. pieczy zastępczej, placówek opiekuńczych i rodzinnych, przedstawiciele Sądu Wydziału Rodziny i Nieletnich, wydziałów zdrowia i edukacji oraz organizacji działających na rzecz dzieci i rodzin oraz pracownicy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

W ramach prac Zespołu odbyły się trzy spotkania warsztatowe:

Pierwsze - 2 października 2012 roku, podczas którego przedstawiono dane źródłowe, raporty i opracowania, wypracowano wnioski części diagnostycznej, zebrano rekomendacje, oraz wstępną listę problemów i potrzeb obszaru.

Drugie ze spotkań odbyło się 23 stycznia 2013 roku, kiedy dokonano sformułowania celów, zadań programu, a także określenia wskaźników priorytetowych do realizacji w 2013 roku.

Trzecie – ostatnie spotkanie odbyło się po internetowych, szerokich konsultacjach w kwietniu 2013 roku. Wówczas przyjęto ostateczną wersję dokumentu po korekcie z konsultacji.

Pomiędzy warsztatami dużego Zespołu pracował intensywnie mały zespół pracowników ROPS w Białymstoku nad kształtem dokumentu, opracowaniem roboczych wersji do rekomendacji Zespołu i przygotowaniem konsultacji społecznych. Dzięki temu stworzono poprawną strukturę dokumentu.

Prezentowany Program wyznacza strategiczne cele oraz kierunki działań, mające rozwijać i udoskonalać system wspierania dziecka i rodziny w regionie. Jako program wojewódzki określa również koordynacyjną rolę regionalnej polityki społecznej w obszarze rodziny. Zawiera diagnozę zasobów, potrzeb i problemów instytucji, grup, organizacji pracujących z dziećmi i rodzinami w województwie podlaskim

Program w Zakresie Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej Województwa Podlaskiego na lata 2013-2016 jest kompatybilny:

- a) z Wojewódzką Strategią Polityki Społecznej na lata 2010-2018 w obszarach strategicznych II. **Wzmocnienie funkcji rodziny** oraz V **Efektywna pomoc społeczna**;
- b) Programem Współpracy Województwa Podlaskiego z Organizacjami Pozarządowymi na 2013 rok
- c) Programem w Zakresie Pomocy Społecznej i Polityki Prorodzinnej w Województwie Podlaskim na lata 2009-2013;

- d) Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Podlaskim na lata 2009-2013;
- e) Programem Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Podlaskim na lata 2009-2013.

Realizacja polityki wspierania rodziny przez Samorząd Województwa Podlaskiego znajduje odzwierciedlenie w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 (cel strategiczny III : Jakość życia).

Jednocześnie zapisy Programu są odzwierciedleniem celów krajowych i europejskich znajdujących się w :

- a) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.),
- b) Ustawie o samorządzie województwa (Dz. U. 2001 nr 142 poz. 1590 z późn. zm.),
- c) Ustawie o pomocy społecznej (Dz. U. 2009 nr 175 poz. 1362 z późn. zm.),
- d) Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2005 r. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- e) Europejskiej Karcie Społecznej (Dz. U. 1999 nr 8 poz. 67),
- f) Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Dzięki spójności w opracowaniach, odniesieniu do wiążących ustaw i programów oraz wypracowaniu dokumentu metodologią uspołecznioną prezentowany poniżej Program jest refleksyjnym zbiorem celów i kierunków zadań, opartych na zbadanych i zdefiniowanych społecznie potrzebach. Zawiera realne i akceptowalne przez instytucje zaangażowane w zmianę społeczną na rzecz dzieci i rodzin sposoby wdrażania i monitorowania.

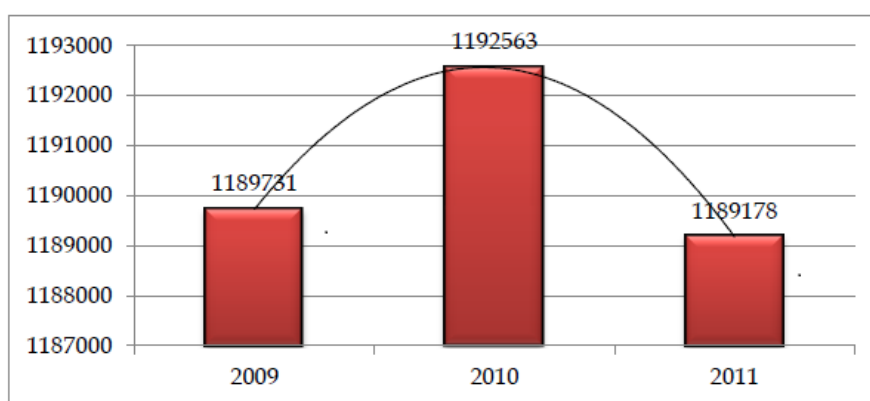
Wpisuje się w nurt wojewódzki - kreowania polityki społecznej poprzez partycypację społeczną.

I. DIAGNOZA WSPARCIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Województwo podlaskie pod względem powierzchni zajmuje szóstą pozycję w kraju (20180 km²). W granicach województwa znajduje się 118 gmin (w tym 13 miejskich i 27 miejsko-wiejskich, 78 wiejskich). W regionie utworzonych jest 17 powiatów (w tym 3 miasta grodzkie: Białystok, Łomża, Suwałki). Obszar województwa zamieszkiwało w roku 2011 ponad milion sto osiemdziesiąt dziewięć tysięcy ludności.

Jak wykazuje analiza poniższego wykresu rok 2010 był wzrostowy w stosunku do 2009, kiedy to liczba ludności w województwie wzrosła o 2 832 osoby.

Wykres 1: Liczba mieszkańców województwa podlaskiego w latach 2009-2011

źródło: Dane GUS

Tabela 1: Urodzenia i zgony w województwie podlaskim na przełomie 2009 - 2011

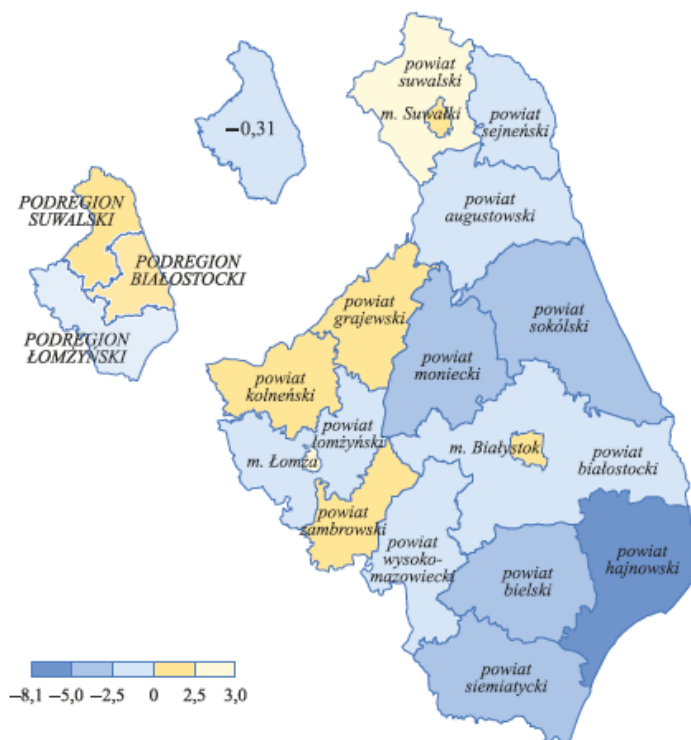
		miasta	wieś	ogółem
2009r	urodzenia żywe	7305	4897	12202
	zgony	5836	6329	12165
	przyrost naturalny	1469	1432	37
2010r	urodzenia żywe	7133	4795	11928
	zgony	5735	6079	11814
	przyrost naturalny	1398	-1284	114
2011r	urodzenia żywe	6612	4545	11155
	zgony	5734	5913	11647
	przyrost naturalny	876	-1368	-492

Źródło: dane GUS

Współczynnik przyrostu naturalnego przyjmował wartości dodatnie w miastach na prawach powiatu oraz w większości powiatów ziemskich położonych w zachodniej części

regionu. W pozostałych powiatach zanotowano ujemny przyrost naturalny, najniższy w powiecie hajnowskim. Szczegółowe przedstawienie przyrostu naturalnego w powiatach województwa prezentuje poniższa mapa.

Rysunek 1 Przyrost naturalny na 1000 osób w województwie podlaskim w 2011

źródło: Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2011r, ROPS Białystok

Przyrost dodatni zanotowano w północno-zachodniej części województwa, w dwu spośród trzech składających się na województwo tj. suwalskim i białostockim. Na poziom przyrostu naturalnego wpływają: trwałość rodziny oraz indywidualne decyzje małżonków dotyczące decyzji co do momentu powiększenia rodziny, czy ilości posiadanych dzieci.

Jak wynika z danych Urzędu Statystycznego w 2011 w podlaskich urzędach stanu cywilnego zarejestrowano 6294 nowo zawartych małżeństw, tj. o 709 mniej niż przed rokiem. Wpływa na to obniżająca się skłonność do wstępowania w formalne związki małżeńskie (co jest tendencją ogólnokrajową). Osłabieniu intensywności zawierania małżeństw, szczególnie przez osoby w wieku do 29 lat, towarzyszy odraczanie zawarcia małżeństwa. W roku 2009 małżeństwa zawarte przez osoby do 29 roku życia wynosiły 71,1% ogółu, w roku 2010 69,6%, natomiast w 2011 r. – 67,7%. Taki stan przy świadomym ograniczaniu dzietności

całkowitej wpływa na procesy rozwoju rodziny. Odsunięcie na później kwestii powiększenia rodziny skutkuje konsekwencjami od braku możliwości poczęcia do ograniczenia ilości potomstwa.

Współczynnik małżeństw w 2011 roku osiągnął poziom 5,94‰ wobec 6,59‰ w 2010 r. Jak wskazują dane statystyczne zarówno w 2010, jak i 2011 liczba nowo zawartych małżeństw w przeliczeniu na 1000 ludności była na Podlasiu nieco wyższa niż średnio w Polsce.

Tabela 2 Liczba małżeństw i rozwodów w Polsce i województwie podlaskim w latach 2009 -2011

	2009		2010		2011	
	małżeństwa	rozwody	małżeństwa	rozwody	małżeństwa	rozwody
Polska	250794	65345	228000	62000	207000	65000
Podlaskie	7557	2040	7003	1937	6294	1883

Źródło: Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2011r oraz

Liczba rozwodów w województwie podlaskim spadła o 54 przy ogólnokrajowej tendencji wzrostowej w tym zakresie. Spadek ten jest pozytywnym wskaźnikiem.

Większość par małżeńskich rozwodzących się w 2010 roku (bo aż 60%) byli to rodzice jednego (684), dwu (381) lub więcej dzieci (97).

Kwestię opieki nad potomstwem rozwodzących się małżeństw Sąd Rodzinny na Podlasiu rozwiązywał najczęściej poprzez powierzenie jej obojgu rodziców (w roku 2009 – 75% rozstrzygnięć, 2010 r – 71%, a w 2011 r – 68%), co jest zgodne z tendencją ogólnopolską.

Tabela 3 Postanowienia Sądu Rodzinnego dotyczące przyznania opieki nad małoletnimi

Wykonywanie władzy rodzicielskiej	2009		2010		2011	
	Polska	podlaskie	Polska	podlaskie	Polska	podlaskie
matce	20516	269	20780	292	22551	327
ojcu	1503	36	1525	33	1641	25
obojgu rodzicom	16174	949	13247	822	12751	772
placówce opiekuńczo-wychowawczej	117	4	240	7	256	11
rodzinie zastępczej	259	6	126	3	117	4

Źródło: Dane statystyczne GUS

W praktyce oznacza to, iż wzajemny stosunek małżonków oraz wzajemne kontakty, zapewniają szanse zgodnego wykonywania przez oboje rodziców władzy rodzicielskiej w sposób odpowiadający dobru dziecka. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje na równi obojgu rodzicom mającym osobne miejsce zamieszkania, miejsce zamieszkania dziecka jest u tego z rodziców, u którego dziecko stale przebywa.

Inną formą rozwiązania jaką często podejmował Sąd było powierzenie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, przy czym dużo częściej rodzicem sprawującym pieczę były matki. W 2009 roku siedem i pół razy częściej (ogólnopolski współczynnik ponad 13 częstsza opieka matki), w 2010r – ośmiokrotnie częściej (jak wcześniej), a w 2011r trzynastokrotnie (prawie czternastokrotnie częściej ogółem w Polsce). Tendencja do przyznawania opieki nad małoletnimi matce wzrosła.

Czynnikiem wpływającym na poziom przyrostu naturalnego jest niewątpliwie dietność małżeństw. Jak wynika z analizy danych statystycznych większość matek decydowało się na urodzenie pierwszego dziecka około 25-29 roku życia na Podlasiu, a 30-34 roku życia w kraju. W roku 2009 - 36% matek na Podlasiu rodzących pierwsze dziecko miało 25-29 lat (Polska 37%), a 26% - 30-34 (kraj 26%). Rok później udział matek mających 25-29 lat wyniósł 37% (Polska 37%), a w wieku 30-34 lata osiągnął 27% (Polska 27%). Natomiast w roku 2011r matek w wieku 25-29 na Podlasiu było 38% (kraj 37%), a w wieku 30-34 – 28% (kraj 28%).

Zjawiskiem współwystępującym ze wzrostem wieku matek (wiekiem w którym kobiety decydują się urodzić pierwsze dziecko) **jest zmniejszającą się ilość dzieci w rodzinach.** W roku 2009 zanotowano, iż 49% urodzeń były to urodzenia pierwszego dziecka, przy czym urodzenia kolejnych to pozostałe 51%.

W związku z tym wskaźnik dietności – GUS wyniósł w województwie podlaskim w latach:

2009 – 1,346
2010 – 1,309
2011 – 1,227

Wszystkie prezentowane dane demograficzne dotyczące sytuacji dietności, rodzin i małżeństw pozwoliły na sformułowanie następujących **wniosków:**

- a) na obszarach wiejskich województwa utrzymuje się ujemny przyrost naturalny,
- b) dodatni przyrost naturalny zachował się w latach 2009-2012 na obszarach miejskich,
- c) w okresie trzech lat odnotowano spadek ilości zawieranych małżeństw,

- d) nastąpił również spadek ilości rozwodów (mniej o 157),
- e) funkcjonuje model odraczania decyzji o zawarciu małżeństwa do około 30 roku życia ,
- f) odnotowano wzrost wieku, w którym kobiety decydują się urodzić pierwsze dziecko (około 30-31 lat),
- g) wpływa to na spadek dzietności w rodzinach podlaskich.

1. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Ustawa z 9 czerwca 2011r o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest początkiem budowania nowych rozwiązań w zakresie polityki rodzinnej państwa. Zasady i zadania ustawy zostały stworzone w przekonaniu, że skuteczna pomoc rodzinie przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami.¹

Obszarami uregulowanymi przez przepisy ustawy są: wsparcie rodziny, na które składa się pomoc w opiece i wychowaniu dziecka oraz praca z rodziną i pieczą zastępczą.

Rodzina powinna zapewnić bezpieczeństwo emocjonalne dziecku. Jeśli w jej funkcjonowaniu pojawiają się dysfunkcje to instytucje i służby zobligowane do wspierania rodziny są zobowiązane do:

- analizy sytuacji oraz przyczyn kryzysu w rodzinie;
- wzmocnienie roli i funkcji;
- rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych;
- pomocy w integracji;
- przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej;

Zadania te prowadzone są w formie pomocy w opiece i wychowaniu dziecka oraz pracy z rodziną.

¹ Preambuła do Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1.1 PRACA Z RODZINĄ

Pracę z rodziną w zakresie pokonywania trudności, na jakie napotyka ona w realizacji swoich funkcji, podejmują zazwyczaj specjaliści. Stanowią oni niezbędne wsparcie w zakresie wielu dziedzin dotyczących funkcjonowania społecznego rodziny.

Z opracowania ROPS Białystok- Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2011 roku wynika, iż wzrasta liczba rodzin objętych pomocą. W 2009 roku pomocy w tejże formie udzielono 2.131 rodzinom. W roku 2010 liczba tych rodzin wynosiła 3038, a w 2011 - 3198. Największa ilość korzystających z pomocy społecznej zamieszkuje w powiatach: grajewskim (900), kolneńskim (840), białostockim (300).

Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej (*tj. stosunek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej do liczby etatów pracowników socjalnych*) w województwie ulega poprawie. W roku 2009 każdy potencjalny pracownik socjalny z terenu województwa podlaskiego pracował ze 113 rodzinami. W 2010 roku liczba rodzin przypadających na jednego pracownika socjalnego spadła do 108. Natomiast w roku 2011 spadła do 104.

Na terenie województwa² prowadzonych jest 59 jednostek specjalistycznych posiadających ofertę skierowaną do rodzin. W ramach realizowanych przez nie świadczeń znajdują się:

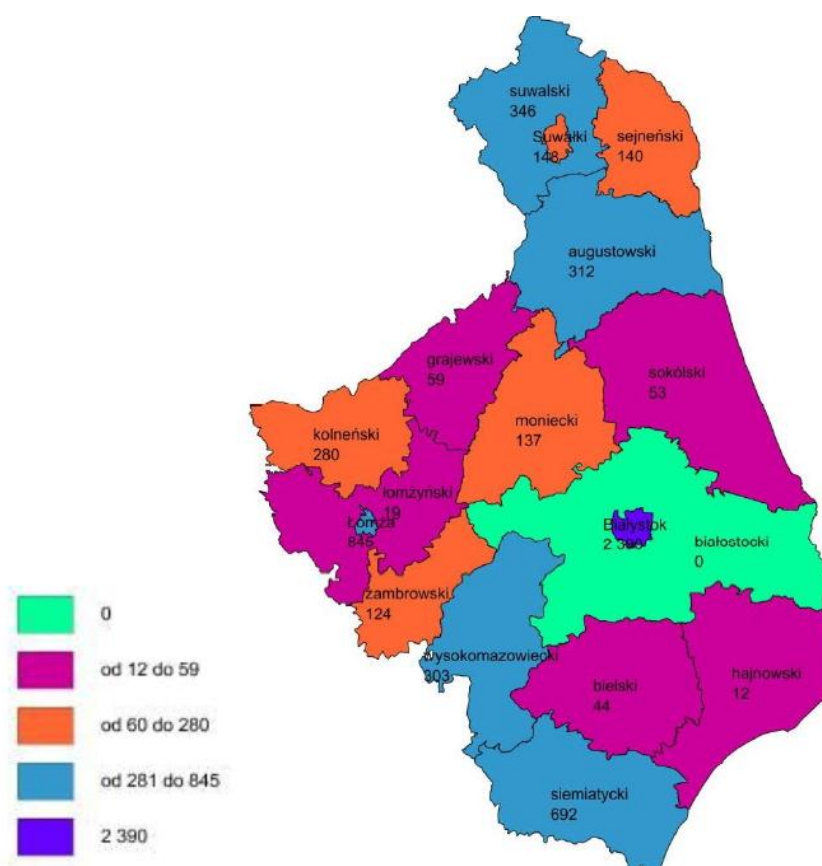
- **pomoc i poradnictwo prawne**, oferuje 10 - Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 2 - Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej 5 - Ośrodków Interwencji Kryzysowej a także 2 - Punkty Konsultacyjne oraz 6 - placówek niepublicznych
- **pomoc i poradnictwo psychologiczne**, świadczą Ośrodki Interwencji Kryzysowej – 5, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie – 9, Punkty Konsultacyjne – 8, Ośrodki Pomocy Społecznej – 3, Miejskie i Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – 3, Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Lipniaku oraz 2 – punkty niepubliczne.
- **pomoc i poradnictwo pedagogiczne**, oferują 2 Ośrodki Interwencji Kryzysowej, 3 Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, 2 Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej oraz 3 placówki niepubliczne.

² Dane pochodzą ze strony Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego

- **pomoc i poradnictwo dotyczące terapii uzależnień** można znaleźć w szczególności w Punktach Konsultacyjnych – 11, Poradniach i Oddziałach leczenia Uzależnień – 4, Gminnych Komisjach Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – 2 oraz Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej – 2, NZOZ – 11 poradni leczenia uzależnień
- **działania z zakresu przeciwdziałania przemocy** realizują Punkty Konsultacyjne – 3, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie – 3, Ośrodki Interwencji Kryzysowej – 1 oraz punkty niepubliczne – 2.
- **mediacje rodzinne** oferowane są w 5 miejscach, Punkcie Konsultacyjnym przy MOPS w Łapach, PCPR w Kolnie przez Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie oraz Punkcie Pomocy Rodzinie przy Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sokółce, Stowarzyszeniu DROGA w Białymstoku, czy Wydziale Rodzinnym w Sądzie Rejonowym.

W 2011 roku rodzinom korzystającym ze wsparcia ośrodków udzielono 5905 porad specjalistycznych.

Rysunek 2 Poradnictwo specjalistyczne prowadzone przez PCPR w 2011r na terenie województwa podlaskiego – liczba rodzin

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2011 rok

Istotnym uzupełnieniem oferty specjalistów pracujących w PCPR i poradniach specjalistycznych jest praca diecezjalnych poradni rodzinnych przy parafiach na terenie województwa podlaskiego. Analizy danych teleadresowych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego wskazuje, że prowadzonych jest 47 tego typu poradni, po 17 w diecezjach białostockiej i łomżyńskiej oraz 6 w elckiej (w ramach województwa) oraz 7 w diecezji drohiczyńskiej.

Pomoc specjalistów oferowana rodzinie jest dostosowana problemów, z którymi się one borykają.

Tabela 4 Powody korzystania z pomocy w latach 2009 – 2011 według ilości rodzin objętych pomocą.

Powody przyznania pomocy	2009r	2010r	2011r
Ubóstwo	26384	28418	27619
Bezdomność	628	765	752
Wielodzietność	3462	3251	3376
Bezrobocie	19434	22759	22699
Niepełnosprawność	11339	11830	11777
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	8705	8698	8273
Rodziny niepełne	4683	4791	4605
Przemoc w rodzinie	268	211	257
Alkoholizm	2327	2457	2142
Zdarzenia losowe	293	313	270
Sytuacja kryzysowa	208	120	82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań do MPiPS za lata 2009 – 2011.

Analiza przyczyn korzystania ze świadczeń pomocy społecznej przez podlaskie rodziny w ciągu ostatnich trzech lat ukazuje, że jednym z poważniejszych problemów z jakimi się one borykają jest **ubóstwo**.

Trudna sytuacja społeczno - ekonomiczna rodziny może być czynnikiem niekorzystnie wpływającym na rozwój dzieci i młodzieży oraz powodującym wykluczenie społeczne.

Najmniejsza liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców w występuje **powiecie wysokomazowieckim, w Białymstoku** oraz **w Łomży**. Największa ilość w powiatach: **suwalskim, sejneńskim i grajewskim**.

W roku 2010 w porównaniu do roku poprzedniego w dziewięciu powiatach nastąpił wzrost liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa, a w powiecie **łomżyńskim** wzrost ten był bardzo wysoki (o ponad 200%).

W ramach pomocy rodzinie z problemem ubóstwa na terenie województwa prowadzone jest dożywianie dzieci w szkołach, funkcjonowanie jadalni dla dorosłych, dystrybucja produktów z Banku Żywności, zaopatrzenie w odzież, pomoc w postaci zasiłków stałych i celowych. Z dotacji programu „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania” w 2011r otrzymało 33 787 dzieci, szczególnie z gmin miejskich oraz: Nowy Dwór, Poświętne, Sejny, Mielnik, Korycin, Jeleniewo (objęto tam blisko 100% uczniów tamtejszych szkół).

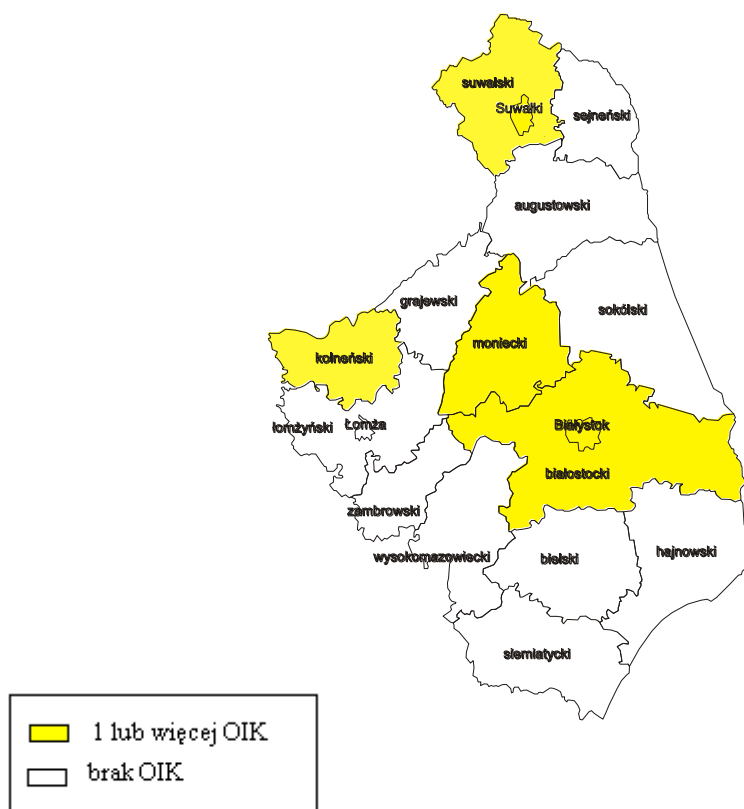
Pomocy w formie jednego dania gorącego w roku 2011 udzielały gminy: Bargłów Kościelny, Dziadkowice, Jeleniewo, Jedwabne, Klukowo, Kolno, Lipsk, Miastkowo, Poświętne, Rutki, Sokółka, Turośl oraz Wyszki i Zbójna. Pomocy w formie mleka, bułki/kanapki najczęściej udzielano w gminach: Dąbrowa Białostocka, Lipsk, Perlejewo, Rajgród, Sejny, Turośl, Wąsosz, Wiżajny.

W sytuacji braku dochodu bądź niskich dochodów rodziny Ośrodki Pomocy Społecznej oferują zasiłki okresowe i celowe. W województwie tego typu pomoc w 2009 roku uzyskało łącznie rodzin 41 962 (okresowe 21 328, zasiłki celowe na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ – 8, inne zasiłki celowe – 26 264), w roku 2010 – 43 859 (zasiłki stałe: 5167, zasiłki okresowe – 22 643, inne zasiłki celowe – 27 433). Natomiast w roku 2011r pomoc w tej postaci dotyczyła 43 359 (zasiłki stałe: 5191, zasiłki okresowe – 22 205, inne zasiłki celowe – 70 617)

Podlaskie (752) rodziny dotykała w 2011 również **bezdomność**. Jej długotrwała forma skutkuje utratą społecznej tożsamości, zerwanymi więziami społecznymi. Bezdomni są całkowicie poza rynkiem pracy, sferą edukacji, a często również sferą opieki medycznej. Podstawową formą pomocy osobom pozostającym bez schronienia jest jego zapewnienie przez noclegownie, domy samotnej matki czy Ośrodki Interwencji Kryzysowej.

Schronienie dla matek z dziećmi w województwie oferuje **10 placówek dysponujących 318 miejscami**. Pomoc ta jest realizowana przez 6 placówek publicznych oraz 4 niepubliczne – prowadzone przez organizacje III sektora. Pośród placówek oferujących noclegi matkom z dziećmi znajdują się – 4 Ośrodki Interwencji Kryzysowej, 3 Domy dla matek z dziećmi oraz 3 noclegownie.

Rysunek 3 Rozmieszczenie Ośrodków Interwencji Kryzysowej

Źródło: Rejestr placówek Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego.

* powiat moniecki - Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Mocieszach, Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Mońkach

Ilość Ośrodków Interwencji Kryzysowej działających na terenie województwa jest niewystarczająca, aby zabezpieczyć potrzeby środowiska. Nie występują w każdym powiecie, przez co jest do nich utrudniony dostęp dla osób znajdujących się w sytuacji kryzysowej.

Wśród form pomocy rodzinie bezdomnej znajdują się oferowane przez gminy mieszkania (lokale) socjalne. W roku 2009 ośrodki pomocy społecznej dysponowały ilością - **1.024 mieszkań**. W kolejnym roku zasób mieszkań wzrósł o 141. W roku 2011 liczba mieszkań wynosiła już 1.392. Pomimo zauważalnego wzrostu liczby mieszkań socjalnych na przestrzeni analizowanych lat, aż 44 gminy wskazały, że deficyt mieszkaniowy dotyczy wciąż 1.382 osób. Sytuacja taka spotyka głównie mieszkańców miast grodzkich: Białystok (639), Suwałki (214), Łomża (74) oraz gmin Czarna Białostocka (54), Bielsk Podlaski (51), Wysokie Mazowieckie (46). Istotny jest też w tym zakresie fakt iż, aż 63% gmin naszego regionu nie posiada w swoich zasobach mieszkań socjalnych.

Pomoc rodzinie prowadzona jest w gminach także poprzez ośrodki wsparcia. Ta forma pomocy realizowana była przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie w Białymstoku (1.647) i Łomży (300) oraz w powiatach: kolneńskim (182) i wysokomazowieckim (287).

Strukturę wymienionych instytucji pomocy społecznej w gminach na rok 2011 ukazuje tabela.

Tabela 5 Instytucje pomocy społecznej w powiatach rok 2011

Instytucje pomocy społecznej w powiatach	Liczba jednostek organizacyjnych	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
Ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5	-	-
Mieszkania chronione	13	34	44
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	7	51	354

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2011r

Ośrodki Wsparcia oferują wsparcie dla osób upośledzonych oraz chorych psychicznie i ich rodzin. Na terenie województwa podlaskiego funkcjonuje 5 takich ośrodków. Znajdują się one w Łazniach powiat Białostocki, Hajnówce, Piątnicy powiat Łomżyński, Lipniaku powiat Suwalski oraz w Zambrowie.

Liczba mieszkań chronionych jak wynika z analizy danych przedstawionych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2011r jest wystarczająca – nie zarejestrowano osób oczekujących na miejsce.

W województwie realizowane są działania profilaktyczne i zmierzające do zmniejszania skali przemocy domowej: prowadzenie procedury Niebieskiej Karty, opracowywanie i realizacja programów edukacyjno-korekcyjnych dla sprawców przemocy, prowadzenie punktów konsultacyjnych, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Spośród 17 powiatów województwa podlaskiego, zadanie z zakresu opracowywania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie realizowało jedynie 7 powiatów (powiat miejski Białystok, powiat miejski Łomża, powiat miejski Suwałki, powiat augustowski, powiat bielski, powiat kolneński, powiat suwalski).

Na terenie województwa w 2009 roku funkcjonowało 41 Punktów Konsultacyjnych, prowadzonych przez gminę, z których pomocy skorzystało 1123 osoby oraz 9 Punktów Konsultacyjnych prowadzonych przez powiaty, w których pomoc otrzymało 975 osób. Rok 2011 to pomoc udzielona 201 osobom, z czego 46 korzystało z całodobowego schronienia. Ukazuje to braki w środowisku gmin na poziomie województwa.

Istotnym obszarem jest **problem alkoholowy rodziców**. Problem ten dotyczy nie tylko osoby chorej, ale całej rodziny. Funkcjonowanie osoby uzależnionej zmienia system rodzinny i w istotnym stopniu wpływa na jego poprawność. W ramach działań przewidzianych programami gminnymi profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych prowadzone są placówki leczenia uzależnień, grupy pomocowe i samopomocowe oraz świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży.

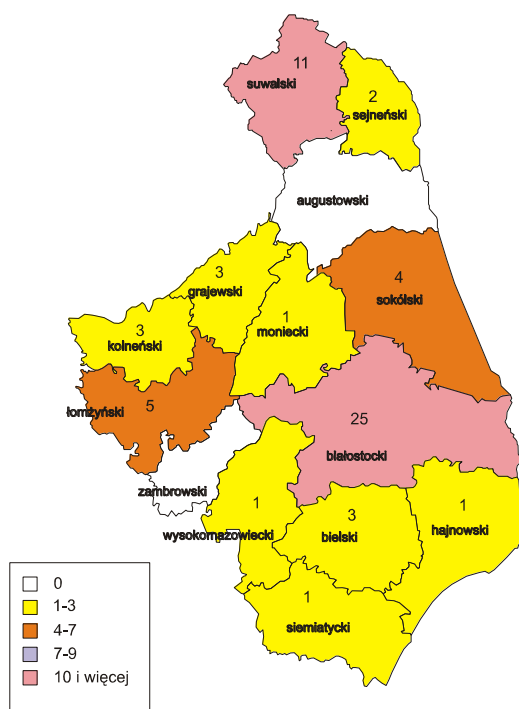
Tabela 6 Liczba świetlic socjoterapeutycznych oraz dzieci z nich korzystających Województwie Podlaskim w latach 2009 – 2011

	2009	2010	2011
liczba świetlic	166	42	60
liczba dzieci korzystających ze świetlic	9003	1606	1549
liczba dzieci z rodzin alkoholowych	2710	977	817

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania PARPA z 2009, 2010, 2011r oraz danych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego

Jak wynika z analizy danych statystycznych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych liczba świetlic socjoterapeutycznych uległa znacznemu zmniejszeniu w 2010r i mimo wzrostu ich ilości w 2011r ich stan nie osiągnął tego z 2009.

Rysunek 4 Rozmieszczenie świetlic socjoterapeutycznych w województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego

Działaniami skierowanymi do członków rodziny, których osobiście dotyka problem alkoholowy zajmują się poradnie uzależnień oraz oddziały szpitalne leczenia uzależnień. W roku 2011 w podlaskim funkcjonowało 26 oddziałów i poradni leczenia uzależnień.

Tabela 7 Placówki leczenia uzależnień w województwie podlaskim w 2011r

powiat	Typ placówki		
	Poradnia terapii uzależnień	Dzienny oddział terapii uzależnień	Całodobowy oddział terapii uzależnień
m. Łomża	1	1	1
łomżyński	-	-	-
zambrowski	1	-	-
augustowski	1	-	-
białostocki	-	-	3
bielski	1	1	-
hajnowski	1	-	-
kolneński	1	-	-
m. Białystok	6	1	-
m. Suwałki	1	1	2
suwalski	-	-	-
siemiatycki	1	-	-
sokólski	1	-	-
grajewski	-	-	-
sejneński	-	-	-
moniecki	-	-	-
wysokomazowiecki	-	-	-
RAZEM	15	4	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PARPA

Większość punktów udzielających wsparcie terapeutyczne w zakresie uzależnień zgromadzona jest na terenie powiatów miejskich lub w ich sąsiedztwie. W 11 powiatach istnieje wsparcie specjalistyczne dla osób i rodzin z problemem uzależnień, a w Białymstoku, Augustowie i Łomży istnieją poradnie z ofertą dla dzieci i młodzieży.

Inną formą pomocy rodzinom z problemem alkoholowym są grupy pomocowe i samopomocowe. Według danych na terenie województwa podlaskiego działało w 2011 roku:

- 68 grup AA,
- 19 grup Al.- Anon i
- 5 grup A-Ateen,
- 28 klubów abstynenta
- 7 grup DDA

Jednym z obszarów wspierania rodziny jest pomoc w sytuacji bezradności w wypełnianiu jej funkcji. Kiedy problemy i trudności się nawarstwiają i nie są możliwe do samodzielnego pokonania. Wówczas ośrodek pomocy społecznej, po ocenie sytuacji w takim środowisku, **może podjąć decyzję o przyznaniu rodzinie asystenta rodziny**. Rolą asystenta rodziny pracującego w środowisku domowym jest pomoc w osiągnięciu przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej wychowywanie dzieci.

Działania asystenta powinny być wspierane przez zespół interdyscyplinarny. Stanowi on zespół pracowników reprezentujących instytucje i służby zainteresowane rozwiązaniem problemu danej rodziny. Zespół zwoływany jest przez kierownika ośrodka pomocy społecznej na wniosek asystenta rodziny.

W roku 2012 został ogłoszony konkurs ofert przez MPiPS, w ramach którego gminy mogły uzyskać nawet do 70% kwoty wynagrodzenia asystentów. W województwie podlaskim środki na realizację usług uzyskało 15 gmin, w tym; Augustów, Białystok, Hajnówka, Suwałki, Łomża, Zbójna, Przerośl, Nowinka, Supraśl, Łapy, Suwałki, Narewka, Mońki, Grajewo, Suraż. Usługi asystentury rodzinnej świadczone są w Białymstoku przez Dzienny Dom Pobytu, Stowarzyszenie SZANSA i Stowarzyszenie DROGA.

Wnioski dotyczące pomocy rodzinie na Podlasiu:

- a) nastąpił wzrost udzielanych świadczeń pomocy społecznej formie pracy socjalnej (aktywnych form pomocy społecznej)
- b) występuje niewystarczająca liczba Ośrodków Interwencji Kryzysowej (7 ośrodków),
- c) rodziny zbyt długo oczekują na mieszkania socjalne,
- d) rodziny na wsiach mają ograniczony dostęp do specjalistycznych ośrodków wsparcia, punktów konsultacyjnych (są w 50% gmin) i placówek leczenia uzależnień (szczególnie z ofertą skierowaną do dzieci i młodzieży),
- e) powiaty niewystarczająco realizują zadania programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
- f) aktywność gmin w zakresie pozyskiwania środków resortowych na realizację programu „Asystent rodziny” jest niewielka z obawy przed zaciąganiem dodatkowych zobowiązań finansowych (8273 rodziny zakwalifikowano jako bezradne, ale jedynie około 250 objęto pracą asystentów)
- g) występuje niewystarczająca liczba grup wsparcia, samopomocy w różnych obszarach problemowych dla rodzin (które samodzielnie rozwiązują własne problemy).

1. 2 POMOC W OPIECE I WYCHOWANIU DZIECKA

Ważnym i nowym elementem Ustawy są środowiskowe formy wspierania rodziny. Zadaniem placówek wsparcia dziennego jest opieka nad dzieckiem w czasie pozaszkolnym, a także pomoc jego rodzicom lub opiekunom w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Stosownie do rodzaju placówki wsparcia dziennego i potrzeb dzieci z nich korzystających, zapewniają one swoim wychowankom: opiekę po zajęciach szkolnych, pomoc w odrabianiu lekcji, tworzenie warunków do nauki własnej, udział w zajęciach specjalistycznych, pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych, czy możliwość spożycia posiłku. Mogą być prowadzone w formie opiekuńczej (kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych), specjalistycznej lub pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. Mogą mieć także funkcje łączone.

Dotychczas placówki takie funkcjonowały jako świetlice z programem opiekuńczo-wychowawczym bądź były częścią placówek wielofunkcyjnych.

Tabela 8 Liczba świetlic opiekuńczo-wychowawczych oraz dzieci z nich korzystających województwie podlaskim w latach 2009 - 2011

świetlice opiekuńczo-wychowawcze	2009	2010	2011
liczba świetlic realizujących program opiekuńczo-wychowawczy	113	101	98
liczba dzieci korzystających ze świetlic	6 074	5120	5772

* brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania PARPA

Dane wskazują na znaczny spadek ilości świetlic z programem opiekuńczo-wychowawczym. Zmiany te spowodowane są podwyższaniem standardów dla tego typu placówek, których te często nie spełniają, z uwagi na zbyt małe środki jakimi operują.

W pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina wspierana jest także przez działania specjalistów: pedagogów, psychologów, terapeutów oraz pracowników opieki medycznej. Ich praca skierowana jest na pokonywanie konkretnych trudności szkolnych dzieci, usprawnianie i przygotowanie do życia w społeczeństwie niepełnosprawnych dziecka, eliminowanie przyczyn i przejawów niekonstruktywnych zachowań dziecka. Kadra świadczy pomoc w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii oraz ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych. Zasoby województwa w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Ośrodki w latach 2009-2011 w województwie podlaskim.

Wyszczególnienie	2009r	2010r	2011r
Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze			
liczba ośrodków	5	5	5
miejsca	424	404	396
Wychowankowie:	244	269	263
- z upośledzeniem umysłowym,	227	249	245
- z zaburzeniami sprzężonymi,	17	20	18
- z autyzmem	-	-	-
Młodzieżowe ośrodki wychowawcze			
liczba ośrodków	3	3	3
miejsca	256	256	236
wychowankowie	173	171	110
Młodzieżowe ośrodki socjoterapii			
liczba ośrodków	1	1	1
miejsca	16	16	16
wychowankowie	16	16	15
Ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze			
liczba ośrodków	4	4	3
miejsca	85	96	75
Wychowankowie:	60	52	57
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	16	20	19
- z zaburzeniami sprzężonymi	36	32	38
- z autyzmem	6	-	-

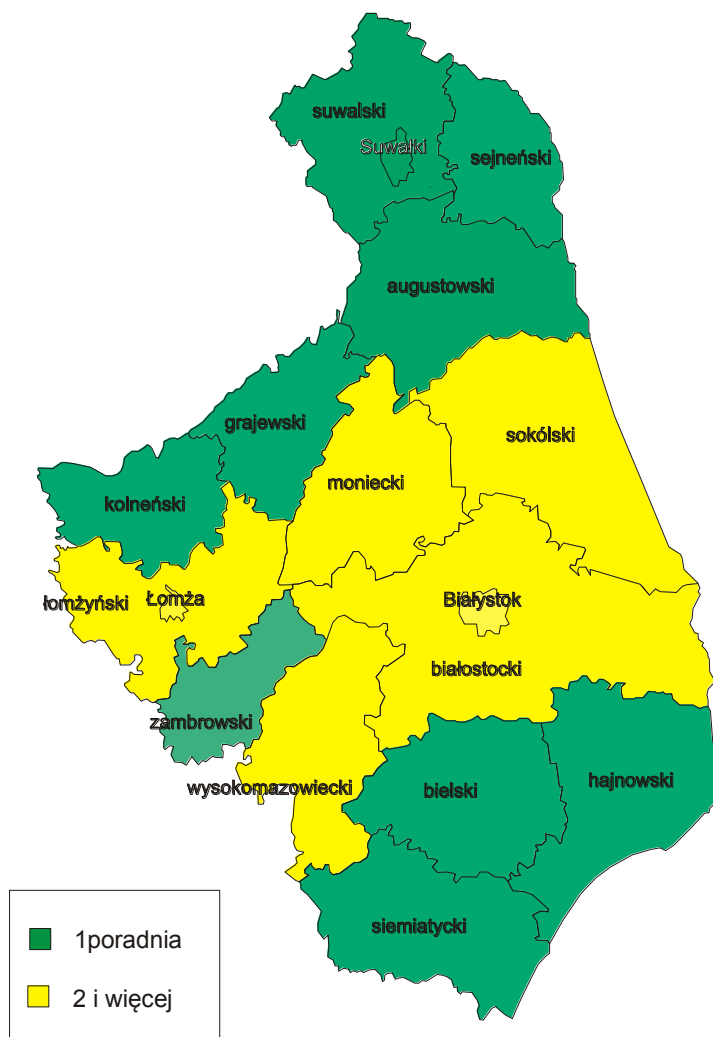
Źródło: Dane statystyczne z GUS

Wsparciem kierowanym do dzieci z trudnościami edukacyjnymi zajmują się **poradnie psychologiczno-pedagogiczne**. Oferują one pomoc w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz poradnictwo i edukację związaną z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

Na terenie województwa podlaskiego działają 24 Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, w tym Specjalistyczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna dla Dzieci i Młodzieży z Zaburzeniami Emocjonalnymi oraz dwie poradnie niepubliczne. Prowadzą działalność diagnostyczną, terapeutyczną, profilaktyczną i doradczą. Oddziaływania specjalistów koncentrują się na: pracy z dzieckiem i rodziną, terapii

logopedycznej, psychoterapii, psychoedukacji, doradztwie, interwencji w środowisku ucznia, działalności profilaktycznej i informacyjnej oraz indywidualnych i grupowych konsultacjach wspierających uczniów, nauczycieli i rodziców.

Rysunek 5 Rozmieszczenie poradni psychologiczno-pedagogicznych w województwie podlaskim

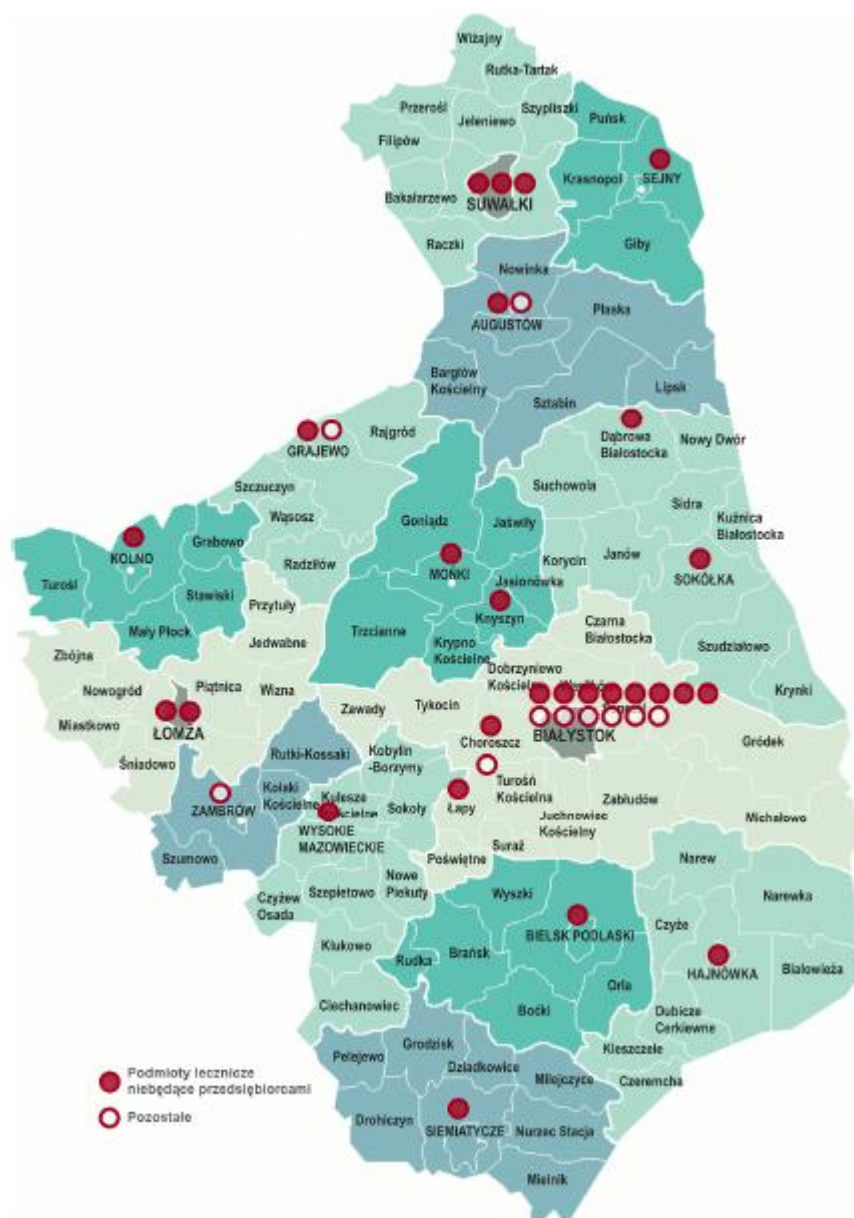
Źródło: Dane Podlaskiego Kuratorium Oświaty

Wsparciem dla rodzin z dziećmi chorymi czy niepełnosprawnymi są usługi oferowane w ramach NFZ przez poradnie, szpitale i działające w tym obszarze organizacje pozarządowe.

Jak wynika z Oceny Zabezpieczenia Opieki Zdrowotnej w Województwie Podlaskim w 2011 roku opracowanej przez pracowników Oddziału Zdrowia Publicznego w Wydziale Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku w 2011 roku

najlepsze zabezpieczenie dotyczące leczenia stacjonarnego i całodobowego posiadało miasto Białystok.

Rysunek 6 Rozmieszczenie podmiotów wykonujących działalność leczniczą

Źródło: Ocena Zabezpieczenia Opieki Zdrowotnej w Województwie Podlaskim w 2011 roku

Analizując stan opieki medycznej dla dzieci i młodzieży w latach 2009 - 2011 można stwierdzić, iż dobra dostępność do świadczeń zdrowotnych istnieje w specjalizacjach: chirurgia dziecięca, podstawowa opieka zdrowotna, neonatologia (Województwo Podlaskie

jest najlepsze pod względem zabezpieczenia w liczbę stanowisk intensywnej terapii noworodka w stosunku do całkowitej liczby noworodków urodzonych w województwie).

Nastąpiło znaczne pogorszenie w dostępności świadczeń zdrowotnych w dziedzinie psychiatrii dzieci i młodzieży, co spowodowane jest całkowitym brakiem zabezpieczenia w zakresie psychiatrycznej opieki stacjonarnej. **Istnienie w województwie tylko jednego pododdziału dziennego udzielającego świadczeń zdrowotnych w dziedzinie psychiatrii** dziecięcej nie zaspokaja potrzeb mieszkańców regionu. Niewystarczająca jest również dostępność świadczeń ambulatoryjnych. Obecnie w województwie działa 6 poradni zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży, brak jest zespołów opieki środowiskowej. Większość poradni nie posiada lekarza zatrudnionego w pełnym wymiarze godzin, w związku z czym nie istnieje praktycznie możliwość uzyskania porady w trybie pilnym.

Wsparciem dla rodzin w opiece i wychowaniu nad dziećmi do lat 3 są instytucjonalne i pozainstytucjonalne formy opieki nad dzieckiem. Żłobki mają na celu umożliwienie rodzicom małych dzieci podjęcie aktywności zawodowej i pełnią szczególnie istotną formę w miastach, gdzie głównym źródłem utrzymania rodziny jest praca zawodowa rodziców. Jak ukazuje poniższa tabela w latach 2009-2011 liczba żłobków w województwie nie zmieniała się, natomiast zwiększyła się znacznie ilość miejsc, przez co zwiększyła się ich dostępność. Pomimo to liczba 52 miejsc na 1000 dzieci w wieku do lat 3 nie jest wystarczająca.

Tabela 10 Żłobki w latach 2009 – 2011 w województwie podlaskim

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Żłobki	8	8	9
Oddziały żłobkowe	8	8	8
Miejsca w żłobkach	942	1128	1121
Miejsca w żłobkach na 1000 dzieci do lat 3	46	52	51

Źródło: dane statystyczne GUS

Dodatkowe wsparcie gmin w tworzeniu różnorodnych form opieki nad dziećmi do lat 3 zapewnia Program Rozwoju Instytucji Opieki nad Dzieckiem do lat 3 „MALUCH”. Zapewnia on warunki dla rozwoju zróżnicowanych instytucji opiekuńczo - edukacyjnych dla małych dzieci, poprawę standardów funkcjonowania instytucji opieki nad dziećmi do 3 lat (w wyjątkowych przypadkach do 4 lat). Jest to wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu instytucji opiekuńczo - edukacyjnych dla małych dzieci, zgodnie z potrzebami

lokalnej społeczności. W 2011 środki na dostosowanie pomieszczeń i uruchomienie placówek opieki nad dziećmi do lat 3 pozyskało miasto Siemiatycze, gmina Sokółka oraz miasto Suwałki.

Istotnym zakresem wsparcia rodzin w zakresie pomocy w opiece i wychowaniu jest funkcjonowanie przedszkoli. Wczesna edukacja to **najefektywniejszy sposób wyrównywania szans edukacyjnych dzieci ze wsi i małych miasteczek**, a także dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. W Europie wczesną edukacją objętych jest średnio 80 proc. małych dzieci. Tymczasem według najnowszego raportu GUS, tylko 41 proc. polskich dzieci w wieku 3–5 lat chodzi do przedszkola. To prawie najniższy wynik w Unii Europejskiej. Jeszcze gorzej jest na wsi, gdzie ten odsetek nie przekracza 14 proc.

W województwie podlaskim 60% placówek wychowania przedszkolnego (głównie przedszkola i punkty przedszkolne) zlokalizowanych jest w miastach, zaś pozostałe 40% to placówki umiejscowione na wsiach (są to głównie zespoły szkolno-przedszkolne, punkty przedszkolne czy ośrodki wychowania przedszkolnego). **W 21 gminach nie istnieje żadna forma wychowania przedszkolnego.**

Strukturę przedszkoli i alternatywnych form wychowania przedszkolnego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11 Wychowanie przedszkolne w województwie podlaskim

		prowadzony przez:				
		miasto	gminę	org. Pozarządową /związki wyznaniowe	osoba prywatna	firmy
przedszkole	177	101	27	13	33	3
punkt przedszkolny	105	0	65	24	15	1
klub przedszkolaka	5	0	5	0	0	0
ośrodek przedszkolny	9	0	9	0	0	0
zespół przedszkolny	33	0	33	0	0	0
RAZEM	329	101	139	37	48	4

Źródło: Wykaz szkół i placówek oświatowych na podstawie danych z SIO

Na podstawie prezentowanych danych dotyczących pomocy w opiece i wychowaniu dziecka można wysnuć następujące **wnioski**:

- a) w województwie podlaskim funkcjonuje zadowalająca ilość specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych,

młodzieżowych ośrodków socjoterapii oraz ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych, poradni psychologiczno-pedagogicznych,

- b) niewystarczająco przedstawia się ilość zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3, co powoduje długi czas oczekiwania na żłobek,
- c) nastąpiło pogorszenie specjalistycznej opieki medycznej nad dziećmi i młodzieżą, brak ośrodka całodobowego psychiatrycznego, wydłużony czas oczekiwania na usługi (do 3 miesięcy),
- d) należy monitorować przekształcenia świetlic w ośrodki wsparcia dziennego zgodnie z nową ustawą celem osiągnięcia standardów,
- e) występuje nierównomierne w województwie rozmieszczenie form wychowania przedszkolnego (21% gmin nie posiada żadnej placówki).

1.3 ORGANIZACJE POZARZĄDOWE DZIAŁAJĄCE W ZAKRESIE WSPIERANIA RODZINY

Organizacje trzeciego sektora są dla samorządu partnerem w kilku płaszczyznach:

- identyfikują problemy społeczne, próbując jednocześnie im zaradzić,
- są bezpośrednimi reprezentantami społeczności,
- posiadają znaczny potencjał doświadczenia i wiedzy w swoich specjalizacjach,
- mogą być wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd,
- stanowią źródło nowatorskich pomysłów do rozwiązywania problemów społecznych.

Podstawę zróżnicowania polskiego sektora pozarządowego stanowi przedmiot działalności organizacji. Podstawowy obszar działań dla 38% organizacji dotyczy sportu i hobby. Druga pod względem liczebności grupa organizacji koncentruje swoje działania na kulturze i sztuce: w 2012 roku stanowiły one 17% całego sektora, a ich liczba w ostatnich latach wzrasta. Kolejne 14% organizacji jako główny obszar swoich działań wskazuje „edukację i wychowanie”. Mniej organizacji zajmuje się w usługami socjalnymi/ pomocą społeczną oraz ochroną zdrowia – każda z tych dziedzin stanowi podstawowe pole działania dla 6% organizacji.

Na rozwoju lokalnym swoje działania koncentruje 5% organizacji, zaś pozostałe pola działań wskazywane są przez nie więcej niż 2% organizacji³

Pośród działających na terenie województwa podlaskiego 254 organizacji pozarządowych 203 w dokumentach statutowych jako obszar swoich zadań wskazuje wsparcie dziecka i rodziny (59 to organizacje dotyczące dzieci i rodzin z niepełnosprawnością lub określoną chorobą, a 21 to Kluby Abstynenckie).

Organizacje pozarządowe w województwie prowadzą dożywianie, świadczą pomoc w postaci usług opiekuńczych, realizują programy terapeutyczne dla osób uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem, organizują turnusy rehabilitacyjne i zdrowotne, imprezy kulturalne, rekreacyjne i sportowe. Służą fachową poradą i wspierają osoby znajdujące się w trudnych sytuacjach życiowych.

W strukturze przestrzennej województwa **najwięcej organizacji** zarejestrowanych jest **na obszarze miast grodzkich: Białystok - 97, Łomża – 31, Suwalski – 28.**

Kwoty przeznaczane na realizację zadań przez organizacje pozarządowe znajdują się w planach budżetowych prawie 90% gmin na Podlasiu i wahają się od 0,1 % do 5% wartości. Ich zapisy wynikają z przyjętych lokalnie programów współpracy, ale dotyczą wszystkich obszarów społecznych: sport, hobby, tradycja i kultura, edukacja, ekonomia społeczna, czy pomoc rodzinie. Samo jednak zlecanie zadań dla ngo nie jest elementem wystarczającym w budowaniu systemu. Organizacje zwracają uwagę na fakt niskiego zaangażowania samorządów we wspólne tworzenie rozwiązań i opracowywanie partnerskich projektów. Tymczasem nowatorskie rozwiązania i projekty są w 90% udziałem właśnie organizacji (jak pokazuje podrozdział 3).

Z Opracowania ROPS - Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w 2011 roku wynika, że jedynie 15 organizacji pozarządowych posiadało **umowy współpracy (zleceń zadań pomocy społecznej)** z samorządem powiatowym. Analiza wykazała, że wartość zleconych zadań publicznych organizacjom pozarządowym w 2011 roku wyniosła 1.644 tys. zł. Środki w kwocie 603 tys. zł przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze, natomiast 1.006 tys. zł. na prowadzenie placówek pomocy społecznej.

Dane uzyskane z gmin wskazują, że w 2011 roku 18 z nich posiadało umowy zlecenia zadań pomocy społecznej dla organizacji pozarządowych (na ogólną kwotę 5.521 tys. zł) na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

³ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa 2012

Rozpiętość wspierania zadań i przeznaczanych kwot była bardzo duża. Najwyższą kwotę wskazało miasto Białystok – 3.808 tys. zł. Najmniej, bo 2 tys. zł wskazały gminy: Dobrzyniewo Duże i Mały Płock.⁴

Blisko dwie trzecie organizacji pozarządowych prowadzi działania wyłącznie na skalę regionalną lub lokalną: 23% spośród nich działa co najwyżej na terenie województwa/regionu, **34% – na terenie gminy lub powiatu**, a 7% ogranicza się do aktywności w najbliższym sąsiedztwie. Warto zauważyć, że o ile wśród stowarzyszeń dominują organizacje lokalne,⁵ to fundacje działają na skalę ogólnopolską.

Wnioski dotyczące działania organizacji pozarządowych na rzecz wsparcia rodziny:

- a) funkcjonuje znaczna ilość organizacji pozarządowych działających na rzecz rodzin, stanowiąc potencjał kadry i zasoby do wykorzystania na terenie województwa,
- b) występuje nierównomierne rozłożenie organizacji na obszarze województwa (ngo działają we wszystkich miastach i jedynie w 47 w gminach),
- c) organizacje wskazują na potrzebę współpracy, partnerstwa oraz większego zaangażowania samorządów we wspólnym rozwiązywaniu trudności rodzin, zlecaniu zadań w tym obszarze.

2. STAN PIECZY ZASTĘPCZEJ I INSTYTUCJONALNEJ.

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, ograniczenia lub pozbawienia ich władzy rodzicielskiej jest ona realizowana w ramach pieczy zastępczej.

W roku 2009 w województwie podlaskim w rodzinach zastępczych ogółem przebywało 1 729 dzieci, w roku 2010 – 1 689, a w 2011r – 1 674.

⁴ Dane te mogą być nieprecyzyjne, związane z pozyskiwaniem informacji tylko na cele pomocowe, nie całości obszaru współpracy, jak kultura, tradycje, profilaktyka itp.

⁵ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa 2012

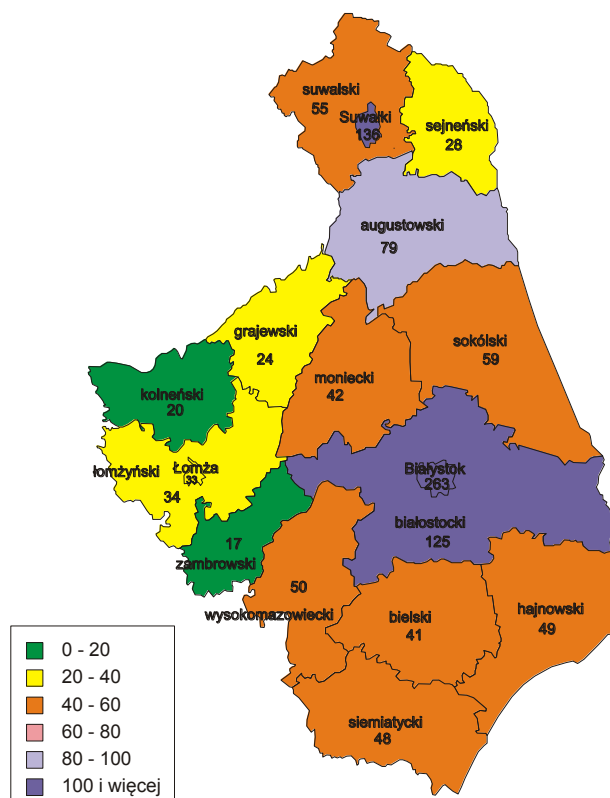
Tabela 12 Liczba rodzin zastępczych w województwie podlaskim i w Polsce

Rodzaj rodziny zastępczej	2009r		2010r		2011r	
	polska	woj. podlaskie	polska	woj. podlaskie	Polska I połowa	woj. podlaskie
spokrewnione	36762	958	36673	945	34180	936
niespokrewnione	6200	139	6242	133	5694	135
zawodowe niespokrewnione, w tym:	1482	29	1674	34	1713	35
- wielodzietne	777	24	902	27	920	29
- specjalistyczne	167	2	208	1	226	2
- o charakterze pogotowia rodzinnego	550	3	574	6	571	4
RAZEM	44444	1126	44589	1112	41587	1106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPIPS oraz dane statystyczne dotyczące rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych z MPIPS

Sytuacja ta spowodowana jest spadkiem liczby rodzin zastępczych w województwie z 1 126 rodzin w 2009 roku do 1 106 rodzin w roku 2011.

Rysunek 7 Liczba rodzin zastępczych ogółem w powiatach województwa podlaskiego w 2011r

źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPIPS

Najlepiej zabezpieczone pod względem ilości rodzin zastępczych są miasta powiatowe Białystok (263 rodziny) oraz Suwałki (136 rodzin). W pozostałych powiatach liczba rodzin

jest mniejsza. Obowiązek ustawowy nakłada na powiaty przygotowanie trzyletnich programów w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Mają one między innymi określić potrzeby oraz **zapewnić wzrost** liczby rodzin zastępczych funkcjonujących na danym obszarze.

Zamiana form z instytucjonalnych na rodzinne jest zgodna z polityką państwa w zakresie wspierania rodziny. Podstawowym celem przejściowej (czasowej) formy opieki nad dzieckiem jaką jest rodzina zastępcza ma być powrót dziecka pod opiekę rodziców biologicznych. Dlatego ważne jest **podjęcie intensywnej pracy z rodziną biologiczną**, zmierzającej do jak najszybszego i trwałego usunięcia powodów umieszczenia dziecka poza nią. Najczęściej konieczne jest podjęcie terapii z całym systemem rodzinnym. Istotna wydaje się współpraca: Ośrodków Adopcyjnych, ośrodków prowadzących terapię rodzinną, pracowników socjalnych, ośrodków pomocy społecznej, sądów rodzinnych, kuratorów, pedagogów szkolnych.

Koordinator (powoływany przez Starostę) obejmuje opieką rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka. Jak wynika z analizy rozstrzygnięć konkursów na **koordynatora pieczy zastępczej** w 2012 roku w województwie podlaskim ze środków resortowych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej skorzystało **11 powiatów** - Miasto Białystok, Powiat Moniecki, Powiat Zambrowski, Powiat Suwalski, Powiat Białostocki, Miasto Suwałki, Powiat Sejneński, Powiat Hajnowski, Powiat Grajewski, Powiat Bielski, Powiat Siemiatycki.

Opieką i wychowaniem dzieci i młodzieży, wobec których tych funkcji nie mogą spełniać rodzice, zajmują się również **placówki opiekuńczo-wychowawcze**. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje, iż instytucjonalna piecza zastępcza może być prowadzona w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

W województwie podlaskim w 2011 roku **działało 17 zarejestrowanych całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym 1 typu interwencyjnego, 4 socjalizacyjnego, 8 wielofunkcyjnych i tylko 4 rodzinnego.**

W roku 2012 wśród 18 funkcjonujących całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych 6 prowadzonych było przez gminy (4- Białostocki Urząd Miejski w tym 1 typu rodzinnego, 1 – Suwalski Urząd Miejski, 1 – Łomżyński Urząd Miasta), 7 przez samorządy powiatowe (powiaty: Augustowski, Białostocki, Hajnowski, Suwalski, Zambrowski, Bielski), a 5 przez organizacje pozarządowe (Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie

„Droga”, Caritas Archidiecezji Białostockiej, Zgromadzenie Sióstr Św. Teresy od Dzieciątka Jezus, Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza).

Tabela 13 Placówki opiekuńczo-wychowawcze

	ogółem		interwencyjne		socjalizacyjne		rodzinne		wielofunkcyjne	
	Ilość placówek	Ilość miejsc	Ilość placówek	Ilość miejsc	Ilość placówek	Ilość miejsc	Ilość placówek	Ilość miejsc	Ilość placówek	Ilość miejsc
2009	18	681	1	14	2	60	5	30	10	577*
2010	17	664	1	14	2	60	4	26	10	564*
2011	17	598	1	14	4	114	4	27	8	443*

*2009 w tym: interwencyjne- 113, hostel – 16, socjalizacyjne- 318, dzienne- 130.

2010 w tym: interwencyjne- 113, hostel – 16, socjalizacyjne-305 ,dzienne- 130.

2011w tym: interwencyjne- 92, hostel – 16, socjalizacyjne- 235 ,dzienne- 100.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez Wojewodę Podlaskiego.

Jak pokazuje tabela **ilość** placówek opiekuńczo - wychowawczych na przestrzeni lat **jest stała**. Nastąpił natomiast spadek o 83 liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Największy odnotowano w placówkach typu wielofunkcyjnego, gdzie zmniejszyła się liczba miejsc wsparcia dziennego (ze 130 w 2009 roku do 100 w roku 2011) oraz przekształcenia placówek w socjalizacyjne (Dom Dziecka w Supraślu, „Nasz Dom Dobry Pasterz”). Zmniejszenie ilości miejsc wynika również z realizacji programów naprawczych w celu osiągnięcia przez placówki standardów określanych przepisami prawa (docelowo liczba dzieci w placówce nie powinna przekraczać 14).

Ilość placówek typu rodzinnego jest niewielka. **Placówki te dysponują liczbą 27 miejsc**. Ilość dzieci w nich przebywających waha się od 4 do 8. Miejsca w istniejących placówkach nie są do końca wykorzystywane co pokazuje poniższa tabela.

Tabela 14 Stan wykorzystania miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych rok 2011

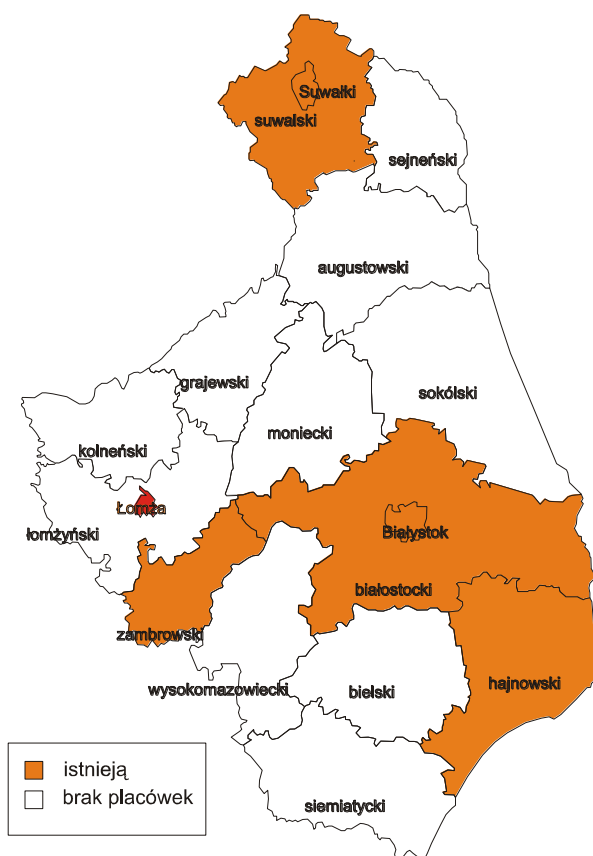
Typ placówki	Liczba miejsc	I kwartał		II kwartał		III kwartał	
		Liczba dzieci	Liczba wolnych miejsc	Liczba dzieci	Liczba wolnych miejsc	Liczba dzieci	Liczba wolnych miejsc
Socjalizacyjne	114/128*	111	3	116	12	106	22
Interwencyjna	14	9	5	12	2	7	7
Rodzinna	27	25	2	24	3	23	4
Wielofunkcyjna	327	302	25	303	24	268	59

* od IV funkcjonuje Dom Powrotu w Białymstoku – 14 miejsc socjalizacyjnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru wolnych miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych.

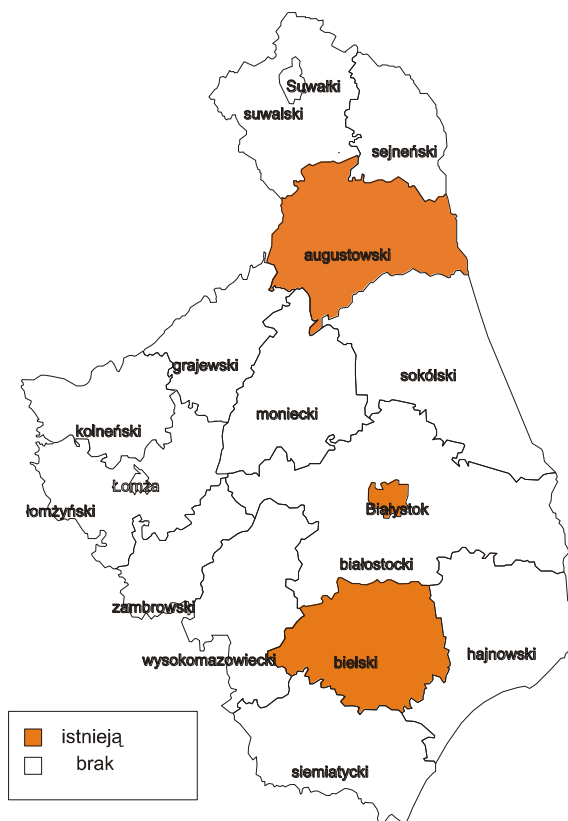
Na podstawie analizy przedstawionej mapy można stwierdzić, że placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie skumulowane są w jego środkowo-wschodniej części. Znajdują się głównie w powiatach miejskich.

Rysunek 8 Rozmieszczenie placówek socjalizacyjnych i interwencyjnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych województwa podlaskiego w 2012r

Rysunek 9 Rozmieszczenie placówek rodzinnych

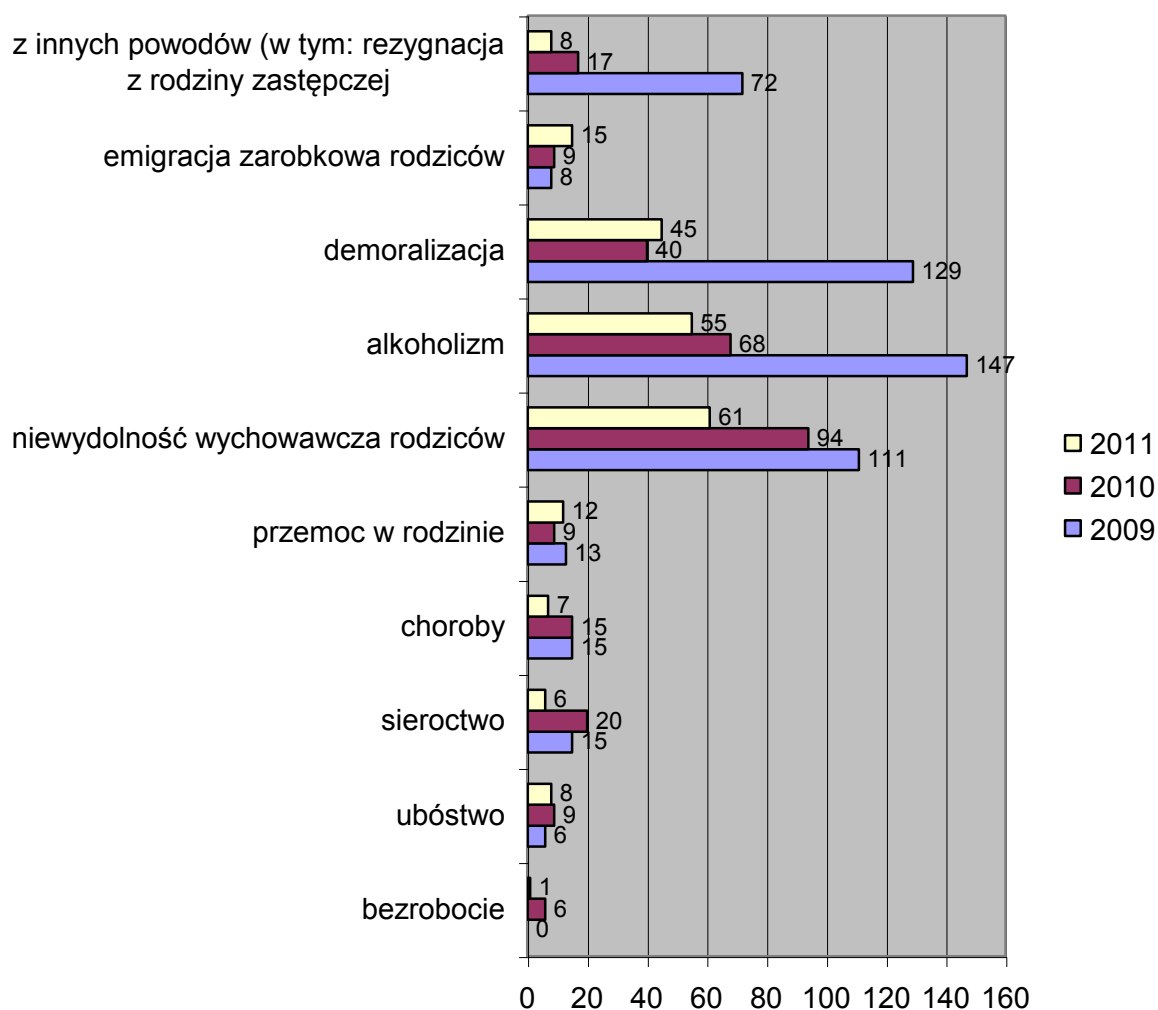
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych województwa podlaskiego w 2012r

W 2009 roku w placówkach na terenie województwa podlaskiego zostało umieszczone 827 dzieci, rok później 819, w 2011r natomiast 773.

W analizowanym okresie najczęstszymi **przyczynami umieszczania dzieci** w instytucjonalnej pieczy zastępczej był alkoholizm w rodzinie (w 2009 r - 147, 2010 r.- 58 , 2011r. - 55) oraz niewydolność wychowawcza rodziców (w 2009 r. - 111 , 2010r. - 94, 2011r. – 61). Kolejną z częstych przyczyn umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych była demoralizacja, z powodu której w 2009 r umieszczono 129 osób, rok później 40, zaś w roku 2011 – 45.

Istotny jest fakt, iż wśród dzieci umieszczanych w placówkach rośnie liczba tzw. „eurosierot”, dzieci, których rodzice wyjechali za granicę. Liczba takich dzieci w roku 2009 wyniosła 8, natomiast w 2011 roku było to już 15 dzieci.

Wykres 2 Przyczyny umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych

źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o przestrzeganiu standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz działalności ośrodków adopcyjno-opiekuńczych

Według obowiązujących przepisów dzieci mogą zostać umieszczone w instytucjonalnej formie pieczy zastępczej na podstawie pełnomocnego orzeczenia sądu wydanego w oparciu o ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich lub ze spraw opiekuńczych, a także na wniosek opiekuna.

Tabela15 : Sposób umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej

Sposób umieszczenia	2009	2010	2011
na wniosek opiekuna	38	29	11
na podstawie orzeczenia sądu:	407	258	207
w tym:			
wydanego w oparciu o postępowanie w sprawach	108	34	30

nieletnich ze spraw opiekuńczych	299	224	177
z innych powodów	71	-	-
Łącznie	516	287	218

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o przestrzeganiu standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz o działalności ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w województwie podlaskim w latach 2009-2011

Jak wykazuje analiza danych najczęstszą formą umieszczenia dzieci w instytucjonalnej formie opieki zastępczej było orzeczenie sądu w sprawach opiekuńczych.

Według danych pochodzących z Departamentu Zdrowia Podlaskiego Urzędu Marszałkowskiego liczba dzieci, które trafiły do różnych form pieczy zastępczej bezpośrednio po urodzeniu i do pierwszego roku życia przedstawia się następująco:

Rok 2009 – 25

Rok 2010 – 34

Rok 2011 – 13

Dzieci przebywały (w niektórych przypadkach) nawet do miesiąca w szpitalach na oddziałach neonatologicznych i pediatrycznych do chwili umieszczenia ich we wskazanej przez sąd formie opieki zastępczej.

Analiza czterech ostatnich lat prowadzona przez WPOW Dwójka w Białymstoku ukazuje, że umieszczono w nim 60 noworodków, pozostawionych bezpośrednio po urodzeniu. Niezbędna wydaje się utworzenie **ośrodka preadopcyjnego** dla tych dzieci.

Według obowiązujących przepisów placówki opiekuńczo-wychowawcze mają zapewnić dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajać jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne. Muszą podejmować działania **w celu powrotu dziecka do rodziny**, obejmować dziecko formami terapeutycznymi. Działania te powinny być podejmowane przez wykwalifikowaną kadrę.

Tabela 16 Kadra placówek opiekuńczo wychowawczych w latach 2009-2011

kadra	2009	2010	2011
wychowawca	144	160	160
pedagog	15	15	15
psycholog	12	12	12
terapeuta (socjoterapia,	4	4	5

logopedia)			
pracownik socjalny	15	14	14

* brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o przestrzeganiu standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz działalności ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w województwie podlaskim w latach 2009-2011 (dane nie zawierają informacji z rodzinnych domów dziecka)

Liczba zatrudnionej kadry opiekuńczo-wychowawczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wzrosła w roku 2010r i od tamtej pory pozostaje stała. Liczba zatrudnionych tam specjalistów nie ulega znaczącym zmianom. Analizując stosunek ilości pracowników specjalistycznych do placówek w tym samym okresie czasu wynika, iż nie każda w swych zasobach kadrowych posiadała psychologa czy terapeutów.

Na podstawie Raportów o przestrzeganiu standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz działalności ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w województwie podlaskim w latach 2009-2011 można stwierdzić, że placówki realizują nałożone przez nie zadania. Podopieczni mają w nich zabezpieczoną realizację potrzeb socjalno-bytowych. Działają zespoły do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka. Placówki zapewniają dzieciom i młodzieży możliwość kształcenia się, organizują pomoc w nauce oraz możliwość uczestniczenia w zajęciach wyrównawczych i terapeutycznych.

Z przedstawionego powyżej materiału diagnostycznego można sformułować następujące wnioski:

- a) nastąpił ogólny spadek liczby rodzin zastępczych, ale wzrosła liczba rodzin zawodowych na przestrzeni lat 2009-2011, nie zaspokaja to potrzeb umieszczania dzieci,
- b) na terenie województwa występuje znikoma liczba rodzinnych placówek (4 placówki z łączną liczbą 27 miejsc),
- c) niezbędne jest wsparcie samorządów i organizacji w przygotowaniu specjalistów asystentów rodzinnych i terapeutów do pracy z rodziną, by zminimalizować przyczyny umieszczania dzieci w placówkach z powodu alkoholizmu, niewydolności oraz demoralizacji,
- d) niezbędne jest utworzenie interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego dla dzieci do 1 roku życia,
- e) należy rekomendować i wzmacniać powiaty w pozyskiwaniu dodatkowych środków na koordynację pieczy zastępczej.

3. USAMODZIELNIANIE MŁODZIEŻY UMIESZCZONEJ W PIECZY ZASTĘPCZEJ

Naturalnym etapem przebywania młodzieży w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz w pieczy zastępczej jest proces jej usamodzielniania. Według obowiązujących przepisów rozpoczyna się on na trzy miesiące przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę usamodzielnianą i w zależności od sytuacji życiowej wychowanek może trwać do 25 roku życia.

Tabela 17 Młodzież usamodzielniana

Formy pieczy zastępczej i placówki opiekuńczo-wychowawcze	2009	2010	2011
rodzina zastępcza	64	65	113
całodobowe placówki typu rodzinnego, socjalizacyjnego	67	25	18
specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze	1	0	2
specjalne ośrodki wychowawcze	0	1	0
młodzieżowe ośrodki wychowawcze	8	4	2
młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę	0	0	2
domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie	0	0	0
schroniska dla nieletnich	0	0	0
zakłady poprawcze	4	2	2
RAZEM	144	97	139

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS

Osobie usamodzielnianej przysługuje prawo do przyznania pomocy na kontynuowanie nauki, zagospodarowanie, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych czy zatrudnienia.

Tabela 18 Liczba udzielonych świadczeń dla wychowanków usamodzielnianych

Forma pomocy	Liczba udzielanych świadczeń		
	2009r	2010r	2011r
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	1732	1924	2043
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	67	71	88
Pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	69	65	86
Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych	85	158	2272
Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia	1	2	3

Źródło: Raport Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego, ROPS

Jak ukazują dane wystąpił zdecydowany, bo ponad czternastokrotny wzrost udzielanego wsparcia w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych. Wydaje się to niezbędnym elementem usamodzielniania.

Tabela 19 Informacje dotyczące mieszkań chronionych w latach 2009 – 2011

	2009r	2010r	2011r
Liczba mieszkań chronionych	8	8	10
Liczba miejsc w mieszkaniu chronionym	29	29	35
Liczba wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych przebywających w mieszkaniach chronionych	23	21	23

Źródło: Raport Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego, ROPS

Pomimo wzrostu liczby mieszkań chronionych dla wychowanków placówek liczba korzystających z nich nie uległa znacznym zmianom, a miejsca były niewykorzystane.

Pomoc w ramach usamodzielniania nie jest świadczeniem obowiązkowym, przysługującym z racji pobytu w rodzinie zastępczej lub placówce. Usamodzielniany wychowanek w celu otrzymania świadczeń z pomocy społecznej ma obowiązek: **kontynuowania nauki**, wskazania co najmniej na **dwa miesiące przed osiągnięciem**

pełnoletności osoby, która podejmie się pełnienia funkcji **opiekuna usamodzielnienia, z którym** wspólnie stworzy indywidualny program usamodzielnienia (co najmniej na 1 miesiąc przed ukończeniem 18 roku życia).

Poza wsparciem finansowym podopieczni mogą również liczyć na inne formy wsparcia, m.in. tj. uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia (43%), pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb (43%) zapewnienie kontaktów z otoczeniem (38%), usługi opiekuńcze (20%).

Proces usamodzielnienia wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej poza nakładami finansowymi wymaga ich pracy własnej (szczególnie w sferze emocjonalnej). Start w dorosłe życie jest poważnym wyzwaniem dla każdego młodego człowieka. Podopieczni pieczy zastępczej muszą poradzić sobie nie tylko z problemami życia codziennego, lecz także z odbudowaniem własnej wartości, czy też przyswojeniem właściwych wzorców funkcjonowania rodziny.

Tabela 20 Rodziny, którym przyznano pomoc z tytułu braku umiejętności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu placówki opiekuńczo-wychowawczej

Przyczyna korzystania z pomocy społecznej	2009	2010	2011
brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	178	171	180

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2011r

Wiele osób usamodzielnianych nie potrafi się przystosować do samodzielnego życia po opuszczeniu placówki. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak ciągłości wsparcia lub niewłaściwe przygotowanie młodzieży do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Z przedstawionych powyżej informacji dotyczących usamodzielniania dzieci i młodzieży umieszczonych w pieczy zastępczej można rekomendować następujące **wnioski**:

- a) pojawiają się trudności w skutecznym usamodzielnianiu młodzieży (180 beneficjentów pomocy społecznej to młodzież opuszczająca placówki),
- b) występuje brak ciągłości wsparcia wobec młodzieży usamodzielnianej,

- c) dominuje pomoc rzeczowa, finansowa i zabezpieczenie mieszkania (brak zapisów w przepisach dotyczących form i metod przygotowania podopiecznych pieczy zastępczej do samodzielnego funkcjonowania),
- d) należy rekomendować tworzenie planów terapeutycznych, wdrożenie programów innowacyjnych wspierających efektywne usamodzielnianie młodzieży (na przykład mentoring, Starszy Brat, Asystent).

4. PRZYSPOSABIANIE DZIECI NA PODLASIU

Przygotowaniem rodziny do adopcji zajmują się ośrodki adopcyjne. Podczas trwającego kilka miesięcy systemu weryfikacji i szkoleń sprawdzane są predyspozycje kandydatów. Przyszli rodzice są przygotowywani do pełnienia nowej roli. W Polsce prawo zezwala na adopcję osobom samotnym. Jednak ze względu na to, że właściwy rozwój dziecka gwarantuje pełna rodzina, lepszymi kandydatami są małżeństwa. Czas oczekiwania na dziecko waha się od roku do kilku lat.

Do roku 2011 na terenie województwa podlaskiego funkcjonowały 4 placówki. Wraz ze zmianą przepisów (ustawa z dnia 9 czerwca 2011 o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) ich liczba uległa ograniczeniu do 2 w Białymstoku i Łomży. Dane z ośrodków adopcyjnych na terenie województwa podlaskiego wskazują, że rośnie liczba rodzin zainteresowanych przysposabianiem dzieci.

W roku 2009 chęć taką zgłosiło 59 rodzin, rok później było ich 66, w roku 2011 – 56 (nie zawiera danych z OA z Łomży), a w 2012 roku – 71.

Liczba zakończonych procedur adopcyjnych utrzymuje się na zbliżonym poziomie, co pokazuje poniższa tabela.

Tabela 21 : Ilość zakończonych procedur adopcyjnych

	Ośrodek Adopcyjny w Białymstoku	Ośrodek Adopcyjny w Łomży	Ośrodek Adopcyjny w Suwałkach	RAZEM
2009r	31	24	2	55
2010r	33	34	5	72
2011r	31	17	8	56

Źródło: Sprawozdania Ośrodków Adopcyjnych,

Maleje ilość przysposobionych dzieci, szczególnie spada ilość adopcji zagranicznych. W roku 2009 było to 32 procedury, w 2010r – 22, 2011r – 14.

Ośrodki Adopcyjne zaznaczają w swych sprawozdaniach: *„dzieci umieszczone w rodzinach polskich są to zazwyczaj niemowlęta oraz dzieci do lat 3, nie wykazujące większych problemów rozwojowych ani zdrowotnych. Pary, które zainteresowane są adopcją najczęściej starają się o noworodki lub niemowlęta, aby jak najdłużej cieszyć się ich dzieciństwem, a także w obawie przed złymi doświadczeniami dziecka z rodziny pochodzenia. Rodziny zagraniczne natomiast przysposabiają najczęściej te dzieci, którym nie znaleziono rodzin na terenie kraju – dzieci powyżej 7 roku życia, mające problemy zdrowotne, rozwojowe, liczne rodzeństwa”*

Ośrodki służą pomocą rodzinom adopcyjnym także po dokonaniu procedur. Organizują grupy wsparcia w celu:

- integracji rodzin adopcyjnych poprzez budowanie przynależności, zrozumienia i akceptacji,
- umożliwienia uzyskania pomocy i wspierania w radzeniu sobie z problemami wynikającymi z funkcjonowania w roli rodziców adopcyjnych,
- zapoznania ze strategiami rozwiązywania trudności wychowawczych uwzględniających specyfikę adopcji,
- pogłębiania kompetencji własnych rodzin adopcyjnych.

Wśród głównych **wniosków** specjalistów ośrodków adopcyjnych wymieniane są :

- a) bardzo dobre zasoby kadrowe i specjalistyczne w ośrodkach adopcyjnych,

- b) trudności w postępowaniach adopcyjnych, związane z brakiem uregulowanej sytuacji prawnej dzieci,
- c) niska aktywność rodziców adopcyjnych do zrzeszania się i samopomocy,
- d) brak ośrodka dla dzieci poniżej 1 roku życia.

5. DZIAŁANIA INNOWACYJNE W ZAKRESIE WSPARCIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

Stworzenie spójnego systemu wsparcia dziecka i rodziny je wychowującej, zwłaszcza gdy ma ona trudności w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji jest istotą pracy z rodziną. Podmioty działające na rzecz rodziny starają się wdrażać efektywną pomoc w tym zakresie. Innowacyjne, sprawdzone rozwiązania i dobre praktyki powinny być szeroko promowane i rozpowszechniane, między innymi przez samorząd województwa.

Poniżej zostały zaprezentowane wybrane, nowatorskie działania organizacji, instytucji oraz samorządów z terenu województwa podlaskiego w obszarach pracy z rodziną i dzieckiem.

Organizatorem pieczy zastępczej w Łomży (w rozumieniu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) jest nowo utworzona placówka samorządowa o nazwie **Centrum Pieczy Zastępczej w Łomży**. Zadaniem jej jest budowanie systemu rodzinnej pieczy zastępczej, o których mówi ustawa. Jest to promowanie zastępczej pieczy rodzinnej, pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze, szkolenie i diagnozowanie kandydatów na rodziny zastępcze, kwalifikowanie, wspieranie rodzin zastępczych, szkolenia doszkalcące. W Centrum Pieczy zastępczej zatrudnieni są koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, psycholodzy i asystenci rodzin. Usytuowanie asystentów rodzin poza MOPS podyktowane jest względami organizacyjnymi i psychologicznymi. Asystent rodziny nie kojarzy się z pracownikiem socjalnym. Rodziny w kryzysie kierowane są do pracy asystentów przez MOPS, kuratorów sądowych i sąd. Asystenci pracują w miejscu zamieszkania rodziny, prowadzą też konsultacje w CPZ. Planowane są grupy wsparcia.

Współpraca Centrum ze Stowarzyszeniem Edukacyjno-Pomocowym EMPATIA w Łomży, pozwala na wzbogacenie oferty proponowanej rodzinom przez asystentów rodzin. Aktywne formy pracy z rodziną, wspólne wyjścia rodzin z dziećmi na imprezy kulturalne, sportowe (finansowane przez Stowarzyszenie) pomagają wypracować lepsze relacje, pozyskać ich zaufanie i zmotywować do pozytywnych zmian. Jednocześnie

Stowarzyszenie wspiera też działania na rzecz rodzicielstwa zastępczego: organizuje warsztaty szkoleniowe rodzin zastępczych, zajęcia socjoterapeutyczne dzieci z rodzin zastępczych.

Tak prowadzona praca z rodzinami zastępczymi przyniosła wymierne efekty. **Podstawą opieki zastępczej w Łomży od 10 lat jest rodzinna opieka zastępcza.** Opieka instytucjonalna w Łomży została zredukowana do placówki 14 osobowej, w której przebywają wychowankowie nastoletni.

Wśród realizowanych w województwie podlaskim, a godnych upowszechnienia działań znajduje się **Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny PSPiA KLANZA Oddziału Białostockiego.** Obejmuje ono kompleksowym wsparciem rodzinę z problemem przemocy, w tym zwłaszcza wobec dzieci. W ramach działalności Centrum świadczone są takie usługi pomocowe jak:

- konsultacje psychologiczne, psychiatryczne i pedagogiczne indywidualne dla dzieci i osób dorosłych,
- terapia rodzin,
- psychoterapia dzieci i młodzieży oraz rodziców/opiekunów,
- grupa psychoedukacyjna i konsultacje indywidualne dla rodzin zastępczych,
- terapia indywidualna dzieci krzywdzonych, w tym przemocą seksualną,
- przygotowanie dziecka i rodziny do uczestnictwa w procedurach sądowych,
- organizowanie i koordynowanie pracy doraźnych zespołów interdyscyplinarnych w
- zakresie pomocy rodzinom.

Podobną działalność, ale na obszarze Suwałk prowadzi **Suwańskie Stowarzyszenie WYBÓR.** Od wielu lat oferuje pomoc psychoterapeutyczną osobom dotkniętym uzależnieniem (terapia uzależnień i współuzależnienia) oraz rodzinom dotkniętym problemem przemocy w rodzinie. Działania Stowarzyszenia oparte są na przekonaniu, iż skuteczność zatrzymywania przemocy w dużej mierze zależy również od utworzenia sprawnej, zintegrowanej pomocy, objęcia pomocą wszystkich członków rodziny. Stowarzyszenie Wybór jest jedyną organizacją pozarządową w Suwałkach oferującą kompleksową, systemową pomoc prawno-psychoterapeutyczną osobom uwikłanym w przemoc domową, poprzez prowadzenie terapii grupowej i indywidualnej dla osób doświadczających przemocy, socjoterapii dla dzieci i młodzieży oraz terapii grupowej i indywidualnej dla osób stosujących przemoc.

Innym działaniem innowacyjnym w zakresie wsparcia rodziny są działania **Katolickiego Towarzystwa Służby Dzieciom** w Suwałkach. Organizacja ta prowadzi **hospicja** (społeczne Zespoły Resocjalizacyjne) w Suwałkach, Sejnach i Augustowie. Towarzystwo opiekuje się nieodpłatnie każdego dnia dziećmi z rodzin dotkniętych ubóstwem. Znajduje w nich opiekę ponad 120 dzieci Organizuje letni i zimowy wypoczynek, skupia wychowanków wokół idei pomagania innym, otwarcia się na wyższe wartości, pogłębiania w sobie patriotyzmu. Towarzystwo pomogło ponad 3000 osobom - dzieciom młodzieży i dorosłym. Ponad 50% wychowanków prowadzi normalne życie.

Działania przewidziane w stosunku do całej rodziny zagrożonej wykluczeniem społecznym realizuje **Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie i Dziecku Szansa w Białymstoku**. Obejmuje pomocą rodziny wymagające wsparcia, marginalizowanych, w tym z przemocą w rodzinie.

W obszarze wspierania rodziny działa także **Stowarzyszenie Droga**. Głównym celem Stowarzyszenia jest wspieranie i odnowa człowieka, rodziny i społeczeństwa ku zdrowemu i godnemu życiu.

Do zadań szczegółowych Stowarzyszenia "Droga" należy:

- organizowanie pomocy, opieki i wsparcia nad dziećmi i młodzieżą z rodzin ubogich, dysfunkcyjnych, wielodzietnych,
- **praca asystentów z rodzinami** o trudnej sytuacji opiekuńczo-wychowawczej,
- organizowanie działalności opiekuńczej i wychowawczej dla dzieci pozbawionych opieki domu rodzinnego,
- inicjowanie i rozwijanie form pomocy osobom potrzebującym i ich rodzinom,
- profilaktyka uzależnień i innych problemów społecznych,
- leczenie, rehabilitacja i readaptacja osób uzależnionych.

Formą działań środowiskowych godnych zauważenia i promowania w województwie, jest realizacja programu **WYCHOWAWCA PODWÓRKOWY** przez Komendę Wojewódzką Policji, Urząd Miejski w Białymstoku, Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego i Turystyki w Supraślu oraz Nauczycielskie Kolegium Rewalidacji, Resocjalizacji i Wychowania Fizycznego w Białymstoku. Celem programu jest zapobieganie społecznie nieakceptowanym zachowaniom dzieci i młodzieży, rozwijanie ich zainteresowań oraz organizowanie czasu wolnego, tworzenie środowiskowej koalicji profilaktyczno – wychowawczej, spośród różnych lokalnych placówek, instytucji i organizacji, wolontariuszy, rodziców.

Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Dzieci i Młodzieży PRZYJACIELE Z OSIEDLA skupia młodych ludzi, studentów białostockich uczelni, pedagogów różnych specjalizacji, sportowców, absolwentów turystyki oraz innych na co dzień pracujących z dziećmi i młodzieżą zagrożoną demoralizacją. Działalność Stowarzyszenia obejmuje sferę kulturalno-oświatową, rekreacyjno-sportową na rzecz dzieci i młodzieży oraz całych rodzin.

W roku 2011 został uruchomiony przez Sąd Rejonowy w Białymstoku **Ośrodek Kuratorski** przeznaczony dla 20 osób nieletnich. Ma być on spokojną przystanią dla młodzieży, która z różnych względów nie potrafi się odnaleźć w życiu. Do ośrodka postanowieniem sądu kierowane są osoby w wieku gimnazjalnym.

Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym EDUKATOR w roku 2012 roku z inicjatywy Stowarzyszenia przy wsparciu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych został utworzony **Ośrodek Wsparcia i Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych przy Przedszkolu Integracyjnym MAŁY ARTYSTA** w Łomży. Ośrodek ma za zadanie ograniczanie skutków niepełnosprawności dzieci w wieku przedszkolnym, mieszkających na terenie miasta Łomży i powiatu łomżyńskiego z małych środowisk wiejskich, które mają znacznie ograniczony dostęp do właściwej rehabilitacji.

Stowarzyszenie JASNY CEL – prowadzi specjalistyczny, dzienny Ośrodek Wieloprofilowego Usprawniania Dzieci z Mózgowym Porażeniem Dziecięcym. Znajdują w nim opiekę chore dzieci, dla których nie ma miejsca w innych placówkach na terenie województwa. Jasny Cel kieruje działania bezpośrednio do swoich podopiecznych, czyli dzieci i młodzieży z mózgowym porażeniem dziecięcym (MPD) oraz z innymi zaburzeniami funkcji ruchowych wywołanych uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego. Istotną częścią Ośrodka jest Niepubliczne Przedszkole Specjalne „Jasny Cel”. Ośrodek wykorzystuje

najnowsze metody rehabilitacji. Oznacza to, że podopieczni korzystają w jednym miejscu zarówno z rehabilitacji, jak i edukacji. Są to zajęcia z psychologiem, specjalistą integracji sensorycznej, muzykoterapeutą, terapeutą i masażystą. Obecnie terapia prowadzona jest w sześciu grupach w ramach pobytu dziennego.

Ważną działalnością na rzecz dzieci i młodzieży uzdolnionej pochodzącej z ubogich rodzin zajmuje się **Stowarzyszenie Edukacji Kulturalnej WIDOK**. Stowarzyszenie zajmuje się nieformalną edukacją artystyczną. Pomaga w dostępie do kultury tym, którzy mają "wszędzie daleko". Prowadzi program stypendialny dla zdolnej młodzieży z ubogich rodzin.

„Innowacyjny system wsparcia wychowanków instytucji opieki zastępczej w Białymstoku” realizowany jest przez **Fundację Edukacji i Twórczości oraz Miasto Białystok**. Głównym jego celem jest zwiększenie szans wejścia na rynek pracy wychowanków instytucji opieki zastępczej w Białymstoku, w wieku 15-19 poprzez wsparcie bezpośrednie i pośrednie. Projekt wykorzystuje **mentoring** jako narzędzie pracy z wychowankami instytucji pieczy zastępczej.

Zamysłem miasta Białystok w ramach Programu **AKADEMIA RODZINNA** jest wspomaganie rodzin w ich funkcjach wychowawczych, we wszystkich sferach rozwoju osobowego człowieka. Akademia służyć ma upowszechnianiu dobrych rozwiązań z zakresu wychowywania dzieci, umiejętności godzenia pracy zawodowej z życiem rodzinnym- warsztaty dla ojców, mam, dziadków, promowanie zdrowych rodzin, upowszechnianie dobrych rozwiązań na terenie miasta. Jedną z ofert miasta jest wprowadzenie **Karty Dużej Rodziny**. Stanowi ona zespół ulg dla wszystkich członków rodzin wielodzietnych, również dla rodziców samotnie wychowujących dzieci. Ma stanowić przywilej i udogodnienie dla tych, którzy podejmują się trudu wychowania liczego potomstwa (wstępy na basen, do kina, teatru, darmowe przejazdy miejskie itp.)

Wśród działań innowacyjnych realizowanych i wdrażanych przez **powiatowe centra pomocy rodzinie w województwie** można wskazać jako dobre praktyki:

- promowanie rodzicielstwa zastępczego poprzez organizację Dni Rodzicielstwa Zastępczego (PCPR Kolno, PCPR Sejny, PCPR Hajnówka) ,
- prowadzenie Objazdowej Poradni dla Rodzin (PCPR Kolno),
- prowadzenie grup wsparcia/ spotkań szkoleniowych weekendowych dla rodzin zastępczych i z osobami niepełnosprawnymi (PCPR Suwałki, PCPR Kolno, PCPR Bielsk Podlaski).

Funkcję promocyjną obszaru wsparcia rodziny i pieczy zastępczej pełnią w województwie **Podlaskie Dni Rodziny** organizowane przez samorząd województwa od 10 lat. Służą one promowaniu ponadczasowych wartości, jakimi są dom i rodzina. Rokrocznie dzięki nim mieszkańcy województwa mają okazję, aby zapoznać się z dostępną na terenie województwa podlaskiego ofertą aktywnej integracji, pomocy i wsparcia.

II. KIERUNKI WSPIERANIA RODZINY I ROZWOJU SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

Przedstawione w diagnozie dane statystyczne, raporty i dokumenty źródłowe pozwoliły zaprezentować obraz podlaskich rodzin, ich trudności i potrzeby. Z drugiej strony ukazały możliwości świadczonej pomocy i wsparcia ze strony służb, instytucji i organizacji, czyli funkcjonowanie systemu pomocy rodziny.

Działania przewidziane w Programie (celach strategicznych i operacyjnych) umożliwią realizowanie na szczeblu wojewódzkim oraz w środowiskach lokalnych polityki prorodzinnej, rozumianej jako stwarzanie warunków prawnych, ekonomicznych i społecznych umacniających rodzinę, zapewniających jej trwałość, rozwój oraz właściwe wypełnianie przez nią podstawowych zadań.

1. ZADANIA GMIN, POWIATÓW I WOJEWÓDZTWA

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa zadania gmin, powiatów i województwa.

Gminy zostały zobowiązane między innymi do:

- 1) opracowania i realizacji 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny;
- 2) tworzenia oraz rozwoju (...) placówek wsparcia dziennego oraz pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez:
 - a) zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa,
 - b) organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających,
 - c) prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci;
- 3) finansowania:
 - a) podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny,
 - b) kosztów związanych z udzielaniem pomocy przez rodziny wspierające;

4) współfinansowania pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo – terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym;

5) prowadzenia monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy;

Ponadto gmina w zakresie zadań zleconych powinna wykonywać zadania wynikające z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny zgodnie z wytycznymi przekazanymi przez wojewodę.

Jako kolejny szczebel administracji realizujący założenia ustawy wskazane zostały powiaty, których zadaniem między innymi jest:

1) opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych;

2) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;

3) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym (...) przez wspieranie procesu usamodzielnienia;

4) tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;

5) prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym;

6) organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, (...)

7) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, przez tworzenie warunków do powstawania:

a) grup wsparcia,

b) specjalistycznego poradnictwa;

8) finansowanie (...)

b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,

c) szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

- 1) realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 2) finansowanie pobytu w pieczy zastępczej osób.

Samorząd województwa w zakresie zadań własnych (między innymi) :

- 1) prowadzi interwencyjne ośrodki preadopcyjne i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne;
- 2) opracowuje programy dotyczące wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, będące integralną częścią strategii rozwoju województwa;
- 3) promuje nowe rozwiązania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez samorząd województwa należy organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych.

Do zadań wojewody należy:

- 1) prowadzenie rejestrów:
 - a) placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych,
 - b) wolnych miejsc w placówkach i ośrodkach na terenie województwa;
- 2) wydawanie i cofanie zezwoleń na prowadzenie placówek i ośrodków;
- 3) nadzór nad działalnością placówek i ośrodków.
- 4) nadzór pedagogiczny w odniesieniu do wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.
- 5) monitorowanie:
 - a) realizacji zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa,
 - b) zgodności zatrudnienia pracowników jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z wymaganymi kwalifikacjami;

Jak stanowi art. 190 ustawy organy jednostek samorządu terytorialnego mogą zlecić realizację zadań z zakresu wspierania rodziny:

- 1) organizacjom pozarządowym, prowadzącym działalność w zakresie wspierania rodziny, pieczy zastępczej lub pomocy społecznej;
- 2) osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania,

jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej lub pomocy społecznej.

2. Do zlecania realizacji zadań, o których mowa, stosuje się ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

2. ANALIZA SWOT SYSTEMU

Metodologia pracy przyjęta przez koordynatora pracy nad Programem (ROPS Białystok) zakładała uczestnictwo szerokiej i wyczerpującej reprezentacji podmiotów i organizacji z terenu województwa z obszaru pracy z rodziną i dzieckiem. Proces tworzenia, uzupełnienia, konsultowania dokumentu miał charakter uczestniczący – swoją rolę odgrywały w nim zarówno jednostki samorządowe, jak i organizacje społeczne, a także reprezentanci rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Wszystkie środowiska istotne dla procesu były reprezentowane, a potrzeby uwzględniały interesy różnych grup i instytucji.

Umożliwiło to podczas redagowania dokumentu pozyskanie materiałów i informacji do diagnozy, ale również szacownie, opisywanie i porządkowanie problemów, potrzeb oraz zasobów społecznych występujących w makro i mikrośrodowisku.

Szeroki zakres odnoszący się do sił, słabości oraz szans i zagrożeń rozwoju systemu wspierania rodziny przez instytucje i ich otoczenie w województwie podlaskim obrazuje poniższa tabela analizy SWOT.

Mocne i słabe strony zostały przedstawione w podziale na opisywane w diagnozie obszary.

S- (strenght) MOCNE STRONY	W – (weakness) SŁABE STRONY
Demografia i funkcjonowanie rodziny • dodatni przyrost naturalny w podlaskich miastach • spadek ilości rozwodów w województwie • organizacja cyklicznych wydarzeń promujących wartości rodzinne, w tym : Podlaskie Dni Rodziny • wdrażanie działań prorodzinnych w środowiskach lokalnych • rozwój ekonomii społecznej w województwie	Demografia i funkcjonowanie rodziny • ujemny przyrost naturalny na podlaskich wsiach • spadek dzietności w rodzinach • odraczanie decyzji o zawarciu małżeństwa przez młode pary oraz spadek ilości zawieranych małżeństw • niskie dochody niezabezpieczające potrzeb rodziny i dzieci

• istniejące uczelnie wyższe pedagogiczne w regionie przygotowujące kompetentne służby wspierające rodzinę • duża liczba dobrych praktyk i innowacyjnych rozwiązań w obszarze pracy z rodziną realizowana przez organizacje • promowanie budowania relacji rodzinnych w mediach i lokalnie	• niska świadomość roli rodziny oraz konieczności wspierania jej poprzez • słabe przygotowanie do pełnienia ról w małżeństwie i rodzinie oraz budowania więzi rodzinnych • rosnąca niewydolność rodziców w procesie wychowawczym • niewystarczające przekazywanie pozytywnych wzorców ze strony rodzin (przekazywanych pokoleniowo) • zbyt mała aktywność własna i roszczeniowe zachowania rodzin korzystających z pomocy
Infrastruktura społeczna • wzrost udzielanych świadczeń w formie pracy socjalnej • wykwalifikowana kadra placówek wsparcia oraz zróżnicowane formy zajęć • zapewnienie rodzinnych formy wsparcia przez PCPR, punkty konsultacyjne • funkcjonujące zasoby instytucji w województwie- możliwość objęcia dziecka/rodziny pomocą specjalistyczną • wzrastająca aktywność gmin w zakresie pozyskiwania środków resortowych na realizację programów asystentury rodzinnej • NGO działające w obszarze opieki nad dzieckiem , możliwość wykorzystania potencjału organizacji pozarządowych • zadawalająca liczba ilość specjalnych ośrodków szkolnych i socjoterapii • wzrost zlecania przez gminy zadań na rzecz rodziny do realizacji przez ngo • aktywność środowisk przy opracowywaniu i wdrażaniu gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych , programów lokalnych	Infrastruktura społeczna • niewystarczająca liczba Ośrodków Interwencji Kryzysowej, mieszkań socjalnych • niezabezpieczenie ciągłości środków na wynagrodzenie asystentów w gminach • niewystarczająca realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych kierowanych do sprawców przemocy • niewielka ilość grup samopomocowych i wsparcia w gminach • niewystarczająca ilość form opieki nad dziećmi do lat 3 • nierównomiernie rozmieszczone formy opieki przedszkolnej, brak ich w 21 gminach • pogorszenie specjalistycznej, medycznej opieki nad dzieckiem • nierównomierne rozłożenie organizacji pozarządowych na obszarze województwa • niski poziom współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz rodziny • niewystarczająca dostępność superwizji dla pracowników pomocy społecznej i rodzin zastępczych

Pieczą zastępczą i opieką instytucjonalną	Pieczą zastępczą i opieką instytucjonalną
• umożliwianie kontaktu z rodziną biologiczną • funkcjonowanie modelu przygotowania dziecka do usamodzielnienia i monitorowanie tego procesu • ekonomiczna forma opieki nad dzieckiem rozwijająca się w małych placówkach • dobre zasoby kadrowe w placówkach i ośrodkach adopcyjnych	• słabo rozwinięty system specjalistycznego poradnictwa, terapii dla rodzin biologicznych i zastępczych w różnych dziedzinach problemowych • spadek liczby rodzin zastępczych w województwie, zbyt mało rodzin zawodowych, zastępczych • znikoma liczba placówek rodzinnych • brak ośrodka preadopcyjnego • negatywny wizerunek pieczy zastępczej • trudności w relacjach pomiędzy rodziną biologiczną a rodziną zastępczą • wyuczona bezradność rodziców biologicznych • brak kontaktów pomiędzy rodzinami zastępczymi (wymiany dobrych praktyk) • utrzymujące się przyczyny umieszczania dzieci w placówkach (demoralizacja, alkoholizm rodziców, niewydolność) • trudności w efektywnym usamodzielnianiu młodzieży, brak ciągłości wsparcia, dominacja pomocy rzeczowo-finansowej • trudności w postępowaniach adopcyjnych • niska aktywność zrzeszania się rodziców adopcyjnych • świadczenia socjalne są w wielu przypadkach argumentem walki o dziecko rodzin zastępczych

Szanse i zagrożenia zewnętrzne wpływają na każdą ze słabości i mocnych stron na Podlasiu, zdecydowano więc o ich łącznej prezentacji.

O- (Opotunities) SZANSE	T – (threat) ZAGROŻENIA
• środki zewnętrzne (fundusze strukturalne), programy pomocowe do wykorzystania na rzecz rodzin i dzieci • polityka państwa sprzyjająca zatrudnieniu i tworzeniu rodzinnych form zatrudnienia	• niewystarczające środki publiczne, szczególnie w gminach na realizację wdrażanych ustaw • kryzys gospodarczy • przepisy utrudniające samodzielną aktywność

• uwzględnione w polityce państwa nowe uregulowania prawne dotyczące rodziny (m. in. ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) • uregulowania prawne UE • uregulowania prawne sprzyjające aktywnemu uczestnictwu rodziny w rozwiązywaniu własnych problemów • promocja partycypacji publicznej w polityce • wzrost profesjonalizmu w organizacjach pozarządowych oraz samorządach lokalnych • przedmiot „Przygotowanie do życia w rodzinie” realizowany przez szkoły	• zawodową rodzin. Niespójność prawna dotycząca pieczy zastępczej • wysokie koszty pracy • przepisy ograniczające możliwość skutecznej aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym • ograniczona polityka prorodzinna państwa • niskie progi dochodowe, uprawniające do świadczeń z systemu zabezpieczeń społecznych • brak ustawowych zapisów wspierających dzietność rodzin • promowanie wzorców i zachowań negujących trwałość małżeństwa i rodziny jako wartości przez media
--	---

Zaplanowane na podstawie analizy SWOT cele i kierunki działania obok działań bieżących (zmierzających do zaspokojenia aktualnych potrzeb oraz rozwiązania istniejących problemów) mają stać się zamierzeniami długofalowymi zmierzającymi do rozwoju całego systemu pieczy zastępczej oraz wsparcia rodzin w województwie podlaskim.

3. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE PROGRAMU

Analiza SWOT informacji dotyczących wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, zakres obowiązującego stanu prawnego oraz doświadczenia zawodowe specjalistów Zespołu ds. Opracowania Programu pozwoliły na zdefiniowanie kierunków rozwoju i organizacji wsparcia rodzin na terenie województwa podlaskiego.

Zhierarchizowane trudności stały się punktem wyjścia do wypracowania założeń dokumentu. Zanim Program osiągnął ostateczny kształt zweryfikowano, czy zawiera odniesienia do analizowanych wcześniej wniosków części diagnostycznej, a także czy odpowiada na

problemy zdefiniowane przez jednostki, instytucje i organizacje. Określono też nadrzędny cel Programu, jakim jest:

BUDOWANIE ZINTEGROWANEGO SYSTEMU POMOCY I WSPARCIA RODZIN PODLASKICH

Wnioski z prac Zespołu utworzyły katalog problemów, co pozwoliło na wskazanie potrzeb wiodących i towarzyszących, obejmując jednocześnie korelacje między nimi. Wyłonione problemy zostały następnie pogrupowane w trzy obszary tematyczne. Te z kolei wprowadziły uporządkowanie w trzech obszarach celów strategicznych i operacyjnych.

Pierwszy z obszarów problemowych dotyczył konieczności wzmocnienia więzi rodzinnych, a także podniesienia kompetencji rodziców w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej i wynikał z opisanej :

1. Niskiej zaradności wychowawczej rodziców, świadomości roli rodziny – ojca i matki:
 - braku prawidłowych wzorców wychowawczych, powielania negatywnego wzorca ról rodzinnych,
 - braków w edukacji dzieci i młodzieży w zakresie ról społecznych,
 - niepoprawnej komunikacji pomiędzy dziećmi i rodzicami.
1. Niemożności zapewnienia optymalnego poziomu życia w rodzinach i zaspakajania potrzeb dzieci i dorosłych spowodowanych :
 - niskimi dochodami rodzin,
 - bezrobociem,
 - wykształceniem nieadekwatnym do potrzeb rynku pracy,
 - dziedziczeniem ubóstwa.
3. Niewystarczającej oferty usług skierowanych do rodziny, w tym :
 - fragmentaryczności oferty dla rodzin,
 - braków finansowych w gminach na zaspokojenie usług,
 - niedostrzegania, bądź umniejszania potrzeb profilaktyki rodzinnej.
4. Niewystarczającego wsparcia rodziny w opiece nad dzieckiem, szczególnie na terenie małych miejscowości i wsi, których przyczyną są:
 - braki infrastrukturalne i kadrowe, specjalistyczne,
 - utrudnienia transportowe w dostępie do zorganizowanej opieki nad dzieckiem.

Odpowiedzią na te trudności jest I **cel strategiczny**, który został zdefiniowany jako:

WZMACNIANIE POTENCJAŁU I KOMPETENCJI RODZIN PODLASKICH

Do jego realizacji służyć mają cztery poniżej prezentowane cele operacyjne:

CEL OPERACYJNY I.1	WZROST SPOŁECZNEJ ŚWIADOMOŚCI ROLI RODZINY
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Organizacja prorodzinnych kampanii społecznych. 2. Utworzenie i prowadzenie wojewódzkiego katalogu dobrych praktyk. 3. Wspieranie programów szkoleń dla rodziców. 4. Wspieranie rozwoju asystentury rodzinnej. 5. Inicjowanie doskonalenia pedagogów, mediatorów, specjalistów. 6. Wspieranie rozwoju poradnictwa małżeńskiego, specjalistycznego i rodzinnego 7. Propagowanie wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych ukazujących konstruktywny model życia małżeńskiego. 8. Organizacja badań dotyczących świadomości przygotowania do małżeństwa oraz wdrożenie rekomendacji z badań. 9. Promowanie i współorganizowanie konkursów dotyczących rodziny.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media, uczelnie wyższe i instytucje badawcze, szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa .

CEL OPERACYJNY I.2	WZMOCNIENIE EKONOMICZNEJ ROLI RODZINY
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Współpraca z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej i rynku pracy dotycząca form aktywizacji zawodowej rodzin. 2. Promocja dobrych praktyk i modeli usamodzielniania. 3. Promocja i wdrażanie Planu Działań na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej z uwzględnieniem poprawy sytuacji ekonomicznej rodzin. 4. Promowanie wprowadzania przez przedsiębiorców elastycznych form pracy i czasu zatrudnienia, korzystnych dla organizacji życia rodzinnego. 5. Analiza poziomu ubóstwa rodzin oraz badanie rynku pracy; wdrażanie rekomendacji wynikających z badań. 6. Wspieranie kształcenia zgodnego z potrzebami rynku pracy. 7. Inspirowanie wsparcia dla dzieci i młodzieży z rodzin migrujących zarobkowo. 8. Promowanie skutecznych rozwiązań na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych rodzin oraz zapobiegania eksmisjom. 9. Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz pomocy materialnej dla uczących się dzieci i młodzieży
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, urzędy pracy, ośrodki pomocy, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media, uczelnie wyższe i instytucje badawcze, szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY I.3	AKTYWNA INTEGRACJA RODZIN
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wspierania rozwoju podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu, form aktywności rodzinnych. 2. Promocja projektów i programów międzypokoleniowych. 3. Organizacja i promocja Podlaskich Dni Rodziny. 4. Wdrażanie dobrych praktyk zaangażowania osób starszych w działania wspierające rodziny. 5. Inicjowanie, propagowanie i współudział w tworzeniu lokalnych form integracyjnych, grup nieformalnych i organizacji działających na rzecz rodzin. 6. Promowanie współpracy lokalnych podmiotów z rodzicami m. in. przedszkoli, szkół, parafii, ośrodków kultury, sportu w sprawach wychowawczych.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY I. 4	ROZWÓJ WSPARCIA RODZINY W OPIECE NAD DZIEĆMI
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wsparcie finansowe istniejących punktów przedszkolnych i innych usług skierowanych na rodziny wiejskie. 2. Propagowanie tworzenia placówek wsparcia dziennego prowadzonych w formie opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej. 3. Promowanie tworzenia klubów i grup wsparcia dla rodziców. 4. Wspierania organizacji zajęć pozaszkolnych dla dzieci

	i młodzieży, zwłaszcza na terenach wiejskich. 5. Wsparcie wdrażania nowych form i metod pracy z dzieckiem i rodziną 6. Promocja i rozwój wolontariatu w zakresie pracy z dzieckiem.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, kluby i grupy nieformalne.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

Kolejnym, drugim obszarem zdefiniowanym podczas prac nad Programem okazały się trudności w aktualnie oferowanym systemie wsparcia dziecka i rodziny, związane z:

1. Niewielką ilością grup samopomocowych i wspierających, spowodowane
 - niską aktywność środowisk pomocowych,
 - niewielką potrzebą rodzin do zrzeszania się, brakami edukacyjnymi w tym zakresie,
 - brakiem wzorców środowiskowych w Polsce (istniejące dotyczą jedynie uzależnień).
2. Niewystarczającym systemem specjalistycznego poradnictwa, terapii dla rodzin biologicznych i zastępczych, w tym na terenach małych miejscowości i wsi, wynikający z:
 - braku lokalnych środków finansowych oraz zasobów specjalistów,
 - niechęci rodzin do korzystania z pomocy specjalistów,
 - niskiej świadomości profilaktyki rodzinnej.
3. Niewystarczającą ilością rodzin zastępczych zawodowych, niespokrewnionych, spowodowaną:
 - negatywnym wizerunkiem rodzin zastępczych,
 - niewystarczającym wsparciem specjalistycznym, brakiem stałego systemu wsparcia dla rodzin zastępczych,
 - niewłaściwym doбором rodzin do szkolenia,
 - trudnościami w relacjach pomiędzy rodziną biologiczną, a rodziną zastępczą.
4. Niestabilności wdrażania usług pomocowych, w tym asystentury wynikający z:
 - braku zabezpieczonych środków finansowych na zatrudnianie asystentów w gminach,

- niskiej aktywności instytucji w pozyskiwania środków zewnętrznych,
- niskiej świadomości środowisk samorządowych i pomocowych.

W odpowiedzi na te problemy sprecyzowano II cel strategiczny:

**ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH I INSTYTUCJI W OBSZARZE
WSPIERANIA RODZINY**

Do jego realizacji służyć mają cztery poniżej prezentowane cele operacyjne:

CEL OPERACYJNY II. 1	EDUKACJA RODZIN, MŁODZIEŻY I ŚRODOWISK POMOCOWYCH W OBSZARZE SAMOPOMOCY
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Inspirowanie i promocja dobrych praktyk samopomocowych z terenu województwa. 2. Wspieranie aktywności grup, organizacji pozarządowych działających na rzecz samopomocy. 3. Podnoszenie kwalifikacji liderów oraz inspirowanie kształcenia nowych osób: animatorów. 4. Wydawanie publikacji i poradników dla organizacji pozarządowych i animatorów. 5. Przygotowanie koordynatorów pieczy zastępczej, specjalistów pracy z rodziną oraz kadry ops/pcpr do wspierania liderów i animatorów samopomocy (organizacja szkoleń, wsparcia) 6. Organizacja konkursów wojewódzkich i lokalnych dot. rozwoju samopomocy i wsparcia.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, parafie, grupy nieformalne, samopomocy, media, instytucje szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY II. 2	ROZWÓJ INFRASTRUKTURY I USŁUG PORADNICTWA SPECJALISTYCZNEGO
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Promowanie pomocy specjalistycznej przez autorytety lokalne i wojewódzkie . 2. Wspieranie pozyskiwania specjalistów w gminach i powiatach. 3. Organizacja kształcenia i szkoleń kadr pomocy społecznej i instytucji wspierających dzieci i rodzinę. 4. Rozwój usług na rzecz rodzin, w tym na terenie małych miejscowości i wsiach 5. Wspieranie doradcze i finansowe usług realizowanych przez organizacje i instytucje na rzecz dzieci i rodzin. 6. Tworzenie i upowszechnianie list aktywności i usług lokalnie. 7. Promowanie dobrych praktyk i rozwiązań lokalnych w zakresie rozwoju infrastruktury. 8. Wydawnictwo poradników, informatorów i publikacji dotyczących usług pomocowych.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, ośrodki adopcyjne placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, policja, placówki ochrony zdrowia, policja, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorzady gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa

CEL OPERACYJNY II. 3	WZROST LICZBY RODZIN ZAWODOWYCH I RODZINNYCH FORM OPIEKI
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Prowadzenie wydarzeń, kampanii dobrych praktyk na rzecz rodzicielstwa zastępczego. 2. Wzmocnienie kompetencji i profesjonalizmu koordynatorów rodzin

	zastępczych w środowisku. 3. Promowanie nowych rozwiązań wspierania rodzin zastępczych. 4. Uruchomienie i budowanie wolontariatu pomocowego dla rodzinnych form opieki. 5. Wspieranie konsultacji, doradztwa i szkoleń, mentoringu dla rodzin biologicznych oraz dorastających dzieci w rodzinach zastępczych. 6. Promowanie programów skierowanych do rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych/placówkach. 7. Inicjowanie współpracy jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, policja, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki rodzinne, rodziny zastępcze, parafie i związki wyznaniowe, grupy nieformalne
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorzady gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY II. 4	INSPIROWANIE BUDOWANIA SYSTEMU ZGODNIE Z USTAWĄ WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wspieranie gmin w zapewnieniu warunków do zamieszkania i usamodzielniania rodzin z trudnościami. 2. Uruchomienie i wspieranie rozwoju ośrodka dla dzieci do 1 roku życia. 3. Utworzenie i prowadzenie bazy danych dotyczących zasobów infrastruktury i specjalistów pomocy rodzinie. 4. Tworzenie partnerstw i zespołów interdyscyplinarnych. 5. Promowanie dobrych praktyk, rozwiązań współpracy instytucji i organizacji z innymi województw. 6. Organizacja wizyt studyjnych do innowacyjnych zasobów infrastrukturalnych (poznanie sposobu funkcjonowania i finansowania).

	7. Doradztwo prawne, finansowe i metodyczne dla ngo, instytucji i jednostek samorządu terytorialnego. 8. Organizacja szkoleń, seminarium, wymiany doświadczeń dla instytucji, organizacji w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, policja, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki rodzinne, rodziny zastępcze, parafie i związki wyznaniowe, grupy nieformalne, media, uczelnie
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa .

Trzeci z obszarów zgrupowany podczas prac na Programem opisywał braki w spójnym budowaniu systemu wsparcia rodzin oraz niedostatecznej współpracy międzyinstytucjonalnej, a wśród nich znalazły się szczegółowo:

1. Niewystarczające zasoby infrastruktury pomocowej (zbyt mało mieszkań chronionych, socjalnych, brak ośrodka preadopcyjnego), wynikające z:
 - braku zaplecza finansowego w samorządach, organizacjach i instytucjach,
 - braku mechanizmów trwałego finansowania usług społecznych w gminach/powiatach,
 - negatywnego wizerunku pomocy osób potrzebujących, rodzin w kryzysach
2. Niespójność prawa lokalnego, ustaw i rozporządzeń.
3. Utrzymująca się liczba rodzin uzależnionych od pomocy spowodowana:
 - brakiem pomiaru efektywności pomocy społecznej,
 - niedostateczną ilością specjalistów w gminach,
 - niedostateczną współpracą pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz rodziny lokalnie i ponadlokalnie,
 - niedostateczną efektywnością usamodzielniania wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnych form opieki.
4. Negatywny wizerunek pieczy zastępczej, wynikający z:

- stale utrzymującej się liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, etykietyzowania domów dziecka,
- niskiej efektywności pracy z rodziną biologiczną dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnych formach opieki,
- niskiej świadomości społecznej, stereotypów w odniesieniu do wychowanków placówek,
- niedostosowanego systemu wychowawczego w rodzinach zastępczych,
- niewystarczającego wsparcia rodzin zastępczych,
- niewystarczającego monitoringu wypełniania zadań przez rodziny zastępcze.

Pozwoliły one na określenie dążenia na najbliższe lata w postaci III celu strategicznego

III. ROZWÓJ SYSTEMU WSPIERANIA RODZINY I OPIEKI NAD DZIECKIEM

Do jego realizacji służyć mają cztery poniżej prezentowane cele operacyjne:

CEL OPERACYJNY III. 1	KREOWANIE POZYTYWNEGO WIZERUNKU INSTYTUCJI I OSÓB WSPIERAJĄCYCH RODZINY
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Aktywizacja środowiska zawodowego osób wspierających rodziny, w tym asystentów rodzinnych. 2. Edukacja samorządów, ośrodków pomocy społecznej i instytucji społecznych w obszarze dobrych praktyk i rozwiązań dotyczących pracy z rodziną. 3. Wsparcie samorządów i instytucji w pozyskiwaniu trwałych mechanizmów finansowania wsparcia rodzin w gminach. 4. Wypracowanie, upowszechnienie i promocja standardów pracy asystenta rodzinnego, koordynatora oraz innych zawodów świadczących pomoc rodzinie. 5. Wsparcie procesu koordynacji działań na rzecz rodzin. 6. Inicjowanie tworzenia i propagowanie funkcjonowania grup, instytucji pomocowych na rzecz rodziny i dzieci. 7. Organizacja badań i kampanii społecznych dotyczących gotowości do korzystania z pomocy wśród rodzin.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki

	organizacyjne, ośrodki adopcyjne, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorzady gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne,, budżet państwa .

CEL OPERACYJNY III. 2	PROMOWANIE KONSTRUKTYWNYCH ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wsparcie samorządów i instytucji w tworzeniu/ dostosowywaniu wewnętrznych procedur prawa miejscowego. 2. Edukacja, doradztwo prawne, specjalistyczne dla instytucji pomocowych i jst. 3. Promowanie konstruktywnych rozwiązań i dobrych praktyk lokalnych na poziomie województwa. 4. Rzecznictwo interesów samorządów, rodzin i środowisk zawodowych. 5. Wydawanie publikacji i materiałów edukacyjnych dot. rozwiązań prawnych. 6. Inicjowanie opracowywania gminnych, powiatowych programów wspierania rodziny i realizacji polityki prorodzinnej. 7. Powołanie koordynatora Programu Wojewódzkiego Systemu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej. 7. Funkcjonowanie Zespołu Ekspertów jako grupy doradczej w województwie w zakresie budowania systemu wspierania rodziny.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, ośrodki adopcyjne, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, sąd rejonowy, policja

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.
------------------------	--

CEL OPERACYJNY III. 3	USAMODZIELNIANIE RODZIN W POMOCY SPOŁECZNEJ i PIECZY ZASTĘPCZEJ
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wspieranie i rozwój aktywnych form pracy socjalnej. 2. Wprowadzanie nowych metod pracy z rodziną. 3. Wdrożenie oceny efektywności pomocy rodzinom. 4. Kreowanie pozytywnego wizerunku usamodzielniania się rodzin i dzieci opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze. 5. Wspieranie spójnego systemu współdziałania pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz rodziny. 6. Inicjowanie współpracy jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. 7. Promowanie dobrych praktyk w obszarze współpracy. 8. Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz pomocy materialnej dla uczących się dzieci i młodzieży.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, ośrodki adopcyjne, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, policja, ochrona zdrowia, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa

CEL OPERACYJNY III. 4	POPRAWA FUNKCJONOWANIA PIECZY ZASTĘPCZEJ
KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wspieranie konstruktywnych i innowacyjnych projektów i programów obszaru pieczy zastępczej. 2. Wspieranie środowisk i organizacji zrzeszających rodziców zastępczych. 3. Poprawa medialnego wizerunku rodzicielstwa zastępczego: wdrożenie cyklu reportaży/spotów w mediach dot. rodzin zastępczych. 4. Wspieranie kreatywności rodzin zastępczych. 5. Doskonalenie kwalifikacji rodzin zastępczych. 6. Wzmocnienie kompetencji koordynatorów pieczy zastępczej, innych specjalistów pracujących z rodzinami zastępczymi i samych rodziców poprzez system szkoleń i podnoszenia kwalifikacji. 7. Wdrożenie stałej superwizji koordynatorów, asystentów, mediatorów, pedagogów ulicy. 8. Rekomendowanie powołania odpowiednich osób do monitorowania pracy rodzin zastępczych. 9. Badanie potrzeb rodzin zastępczych oraz wzmacnianie systemu pieczy zastępczej na podstawie rekomendacji.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, policja, ochrona zdrowia, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

4. HARMONOGRAM REALIZACJI

Podczas prac nad czteroletnim Programem Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013-2016 wskazano wiele celów operacyjnych i około 100 kierunków działania. Wiele z nich będzie realizowanych w formie pracy ciągłej przez cały okres realizacji Programu z wykorzystaniem wielu źródeł finansowania. Jednak niektóre zostaną określone w formie w rocznych harmonogramach. Poniżej został przedstawiony, wybrany drogą konsensusu przez Zespół ds. Opracowania Programu **harmonogram na rok 2013/2014**

I CEL STRATEGICZNY

WZMACNIANIE POTENCJAŁU I KOMPETENCJI RODZIN PODLASKICH

CEL OPERACYJNY I.1	WZROST SPOŁECZNEJ ŚWIADOMOŚCI ROLI RODZINY
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Organizacja prorodzinnych kampanii społecznych. 3. Wspieranie programów szkoleń dla rodziców. 4. Wspieranie rozwoju asystentury rodzinnej. 7. Propagowanie wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych ukazujących konstruktywny model życia małżeńskiego. 9. Promowanie i współorganizowanie konkursów dotyczących wspierania rodziny.
PLANOWANE EFEKTY	• Wdrożenie minimum jednej kampanii medialnej w województwie w roku 2013 i w 2014. • Organizacja lokalnych kampanii w minimum 50% powiatach w roku kalendarzowym. • Wsparcie finansowe w formie konkursów wojewódzkich i lokalnych dotyczących szkoleń kompetencyjnych dla rodziców (ogłaszane minimum raz w roku). • Zebranie danych dotyczących programów szkoleniowych na rzecz rodzin w roku 2013 i ich upowszechnienie w roku 2014. • Organizacja szkoleń kwalifikacyjnych i kompetencyjnych dla asystentów rodzinnych w 2013 roku.

	• Przygotowanie publikacji dla gmin dotyczącej asystentury w 2013 roku. • Promocja konkursów MPiPS dotyczących wspierania rodziny. • Wsparcie doradcze gmin w realizacji asystentury od 2014 roku.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media, uczelnie wyższe i instytucje badawcze, szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa .

CEL OPERACYJNY I.2	WZMOCNIENIE EKONOMICZNEJ ROLI RODZINY
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	2. Promocja dobrych praktyk. 3. Promocja i wdrażanie Planu Działań na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej z uwzględnieniem poprawy sytuacji ekonomicznej rodzin. 9. Wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz pomocy materialnej dla uczących się dzieci i młodzieży
PLANOWANE EFEKTY	• Przygotowanie w roku 2013 i upowszechnienie w 2014 na stronach ROPS, wrotapodlasia.pl dobrych praktyk obszaru ekonomicznego wspierania rodziny i dziecka. • Reportaże medialne o efektywnych projektach na rzecz rodzin prezentowane w cyklu w 2013 i w 2014 roku. • Wdrożone zgodnie z harmonogramem zadania z Planu na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej. • Analiza wsparcia stypendialnego i edukacyjnego dzieci wiejskich na Podlasiu w roku 2013 (upowszechnienie wyników oraz dobrych praktyk w 2014). • Wdrożone konkursy na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych na poziomie województwa i lokalnie minimum raz w roku.

PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, urzędy pracy, ośrodki pomocy, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media, uczelnie wyższe i instytucje badawcze, szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY I.3	AKTYWNA INTEGRACJA RODZIN
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wspieranie rozwoju podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu, form aktywności rodzinnych. 3. Organizacja i promocja Podlaskich Dni Rodziny.
PLANOWANE EFEKTY:	• Wzrost liczby podmiotów umożliwiających spędzanie czasu rodzinie. • Organizacja lokalnych konkursów dla tych podmiotów w min 50% powiatów w województwie. • Promocja medialna raz w roku najlepszych podmiotów. • Organizacja w maju każdego roku Podlaskich Dni Rodziny z angażowaniem samorządów gminnych, powiatowych oraz organizacji pozarządowych.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe, parafie, podmioty ekonomii społecznej, media
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY I. 4	ROZWÓJ WSPARCIA RODZINY W OPIECE NAD DZIEĆMI
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	1. Wsparcie finansowe istniejących punktów przedszkolnych i innych usług skierowanych na rodziny wiejskie. 2. Propagowanie tworzenia placówek wsparcia dziennego prowadzonych w formie opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej.
PLANOWANE EFEKTY:	• Wzrost samorządów gminnych i organizacji pozyskujących finanse na alternatywne formy wychowania przedszkolnego. • Wsparcie doradcze gmin w pozyskiwaniu środków finansowych na aktywne formy integracji - funkcjonowanie doradztwa gminnego w 2013 roku. • Wsparcie doradcze gmin w tworzeniu/przekształcaniu świetlic w ośrodki wsparcia dziennego. • Publikacje dobrych praktyk i artykułów metodycznych dla liderów gminnych, pracowników świetlic. • Organizacja wizyt studyjnych i innych form kształcenia dla pracowników ośrodków minimum raz w roku.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, kluby i grupy nieformalne.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

II CEL STRATEGICZNY:
ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH I INSTYTUCJI W OBSZARZE
WSPIERANIA RODZINY

CEL OPERACYJNY II. 1	EDUKACJA RODZIN, MŁODZIEŻY I ŚRODOWISK POMOCOWYCH W OBSZARZE SAMOPOMOCY
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	5. Przygotowanie koordynatorów pieczy zastępczej, specjalistów pracy z rodziną oraz kadry ops/pcpr do wspierania liderów i animatorów samopomocy.
PLANOWANE EFEKTY:	• Organizacja szkoleń dla min 80% koordynatorów pieczy zastępczej podnoszących kompetencje zawodowe oraz służących wypracowaniu zasad świadczenia wsparcia rodzinom w 2013 i w 2014 roku. • Przygotowanie publikacji dotyczącej samopomocy dla specjalistów i kadry PCPR w 2014. • Pozyskanie superwizji zespołu koordynatorów od 2013 roku. • Organizacja wizyt studyjnych dla kadry PCPR i specjalistów.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, parafie, grupy nieformalne, samopomocy, instytucje szkoleniowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY II. 2	ROZWÓJ INFRASTRUKTURY I USŁUG PORADNICTWA SPECJALISTYCZNEGO
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	4. Rozwój usług na rzecz rodzin, w tym na terenie małych miejscowości i wsiach.
PLANOWANE EFEKTY:	• Wsparcie gmin i powiatów w organizacji poradnictwa i usług –

	doradztwo merytoryczne, pomoc doradcza w pozyskiwaniu środków, nawiązywaniu partnerstw w 2013 i w 2014 roku. • Promocja na stronach ROPS i wrotapodlasia dobrych przykładów rozwiązań gminnych od 2014 roku. • Promocja mobilnych poradni na obszarach wiejskich. • Pomoc w zakładaniu organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich dla wszystkich chętnych liderów wiejskich. • Promocja w konkurach wojewódzkich usług na obszarach wiejskich.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, placówki oświatowe i kultury, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa

CEL OPERACYJNY II. 3	WZROST LICZBY RODZIN ZAWODOWYCH I RODZINNYCH FORM OPIEKI
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	3. Promowanie nowych rozwiązań wspierania rodzin zastępczych 5. Wspieranie konsultacji, doradztwa i szkoleń, mentoringu dla rodzin biologicznych oraz dorastających dzieci w rodzinach zastępczych.
PLANOWANE EFEKTY:	• Organizacja staży dla rodzin zastępczych, systemu szkoleń, grup wsparcia i superwizji, rodzin współpracujących przez powiaty i ROPS w 2013 i 2014 roku. • Prowadzenie asystentury dla rodzin biologicznych dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i placówkach przez PCPR od 2014 roku. • Wdrożenie rekomendacji z prowadzonego programu mentoringu przez Fundację Edukacji i Twórczości w 2014 roku. • Szkolenie kadr PCPR i zespołów pieczy zastępczej do realizacji programów skierowanych do rodziców biologicznych dzieci

	umieszczonych w rodzinach zastępczych/placówkach (np. Program Odzyskać Dziecko) w 2013 i 2014 roku.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, , organizacje pozarządowe, policja, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki rodzinne, rodziny zastępcze
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY II. 4	INSPIROWANIE BUDOWANIA SYSTEMU ZGODNIE Z USTAWĄ O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	2. Uruchomienie i wspieranie ośrodka dla dzieci do 1 roku życia. 8. Organizacja szkoleń, seminariów, wymiany doświadczeń dla instytucji, organizacji w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny.
PLANOWANE EFEKTY:	• Podjęcie działań w 2013 roku zmierzających do przygotowania funkcjonowania Ośrodka Preadopcyjnego. • Ogłoszenie konkursu na prowadzenie Ośrodka na rok 2014. • Organizacja minimum 2 szkoleń rocznie dla pracowników instytucji, organizacji i samorządów w obszarze wspierania rodziny dym roku. • Prowadzenie doradztwa merytorycznego i konsultacji dla samorządów i organizacji w obszarze pieczy zastępczej i wspierania rodziny przez 2013 i 2014 rok.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, organizacje pozarządowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki rodzinne, rodziny zastępcze, parafie i związki wyznaniowe, grupy nieformalne
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa .

CEL STRATEGICZNY III
ROZWÓJ SYSTEMU WSPIERANIA RODZINY I OPIEKI NAD DZIECKIEM

CEL OPERACYJNY III. 1	KREOWANIE POZYTYWNEGO WIZERUNKU INSTYTUCJI I OSÓB WSPIERAJĄCYCH RODZINĘ
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	5. Wypracowanie, upowszechnienie i promocja standardów pracy asystenta rodzinnego, koordynatora oraz innych zawodów świadczących pomoc rodzinie.
PLANOWANE EFEKTY:	• Powołanie grupy roboczej do opracowania standardów w 2013 roku • Przygotowanie i konsultacja standardów w 2013 roku. • Przygotowanie i druk publikacji dotyczących standardów w 2014 roku. • Szkolenia i spotkania upowszechniające standardy dla wszystkich powiatów i gmin w 2014 roku. • Upowszechnienie na stronie ROPS, wrotapodlasia i innych instytucji zaangażowanych.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ośrodki adopcyjne, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa .

CEL OPERACYJNY III. 2	PROMOWANIE KONSTRUKTYWNYCH ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	6. Inicjowanie opracowywania gminnych, powiatowych programów wspierania rodziny i realizacji polityki prorodzinnej. 8. Funkcjonowanie Zespołu Ekspertów jako grupy doradczej w województwie w zakresie budowania systemu wspierania rodziny.
PLANOWANE EFEKTY:	• Prowadzenie doradztwa merytorycznego i prawnego w obszarze

	ustawy dla samorządów i jednostek organizacyjnych w 2013 roku. • Wsparcie doradcze telefoniczne, internetowe i w terenie w opracowaniu programów wspierania rodziny w 2013 roku. • Przekształcenie Zespołu ds. Opracowania Programu Wojewódzkiego w Zespół Ekspertów ds. Wdrażania Programu od 2013 roku. • Spotkania Zespołu Ekspertów min raz na pół roku w ROPS Białystok.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, ośrodki adopcyjne, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, sąd rejonowy, policja
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

CEL OPERACYJNY III. 3	USAMODZIELNIANIE RODZIN W POMOCY SPOŁECZNEJ i PIECZY ZASTĘPCZEJ
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	2. Wprowadzanie nowych metod pracy z rodziną. 3. Wdrożenie oceny efektywności pomocy rodzinom.
PLANOWANE EFEKTY:	• Organizacja szkoleń dla kadr PCPR i instytucji pieczy zastępczej z zakresu: konferencja grupy rodzinnej, krótkoterminowa terapia skoncentrowana na rozwiązaniu problemu, pedagogzy ulicy, mediatorzy rodzinni, Genogram, modele usamodzielniania zgodnie ze zgłoszeniami w rok 2013 i 2014. • Prezentacja dobrych praktyk i ich zastosowania – nowych metod pracy z rodziną na stronach WWW oraz publikacjach wojewódzkich i lokalnych. • Organizacja badań ewaluacyjnych dotyczących jakości i efektywności metod pracy z rodziną na Podlasiu w 2014 roku.

PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, ops, pcpr, ośrodki adopcyjne, placówki oświatowe i kulturowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, policja, ochrona zdrowia, sąd rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorzady gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa

CEL OPERACYJNY III. 4	POPRAWA FUNKCJONOWANIA PIECZY ZASTĘPCZEJ
WYBRANE KIERUNKI DZIAŁAŃ:	2. Wspieranie środowisk i organizacji zrzeszających rodziców zastępczych. 3. Poprawa medialnego wizerunku rodzicielstwa zastępczego:
PLANOWANE EFEKTY:	• Organizacja konkursów lokalnych i wojewódzkich skierowanych do organizacji zrzeszających rodziców zastępczych w 2013 i 2014 roku. • Organizacja szkoleń podnoszących kompetencje liderów organizacji rodzin zastępczych w 2014 roku. • Opracowanie dobrych przykładów funkcjonowania rodzin zastępczych na Podlasiu w 2013 roku. • Wdrożenie cyklu reportaży/spotów w mediach dot. rodzin zastępczych w 2014 roku. • Przygotowanie kampanii medialnej o pozytywnych efektach pracy z dzieckiem w rodzinach zastępczych w 2013 roku. • Promowanie superwizji rodzin zastępczych jako niezbędnego elementu jej funkcjonowania. • Wsparcie kadr PCPR w organizacji superwizji dla rodzin zastępczych.
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	jednostki samorządu województwa, gminnego oraz ich jednostki organizacyjne, pcpr, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, parafie i związki wyznaniowe, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, badawcze, media, policja, ochrona zdrowia, sąd

	rejonowy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	samorząd województwa, samorządy gminne oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze i programy zewnętrzne, budżet państwa.

III MONITORING I WDRAŻANIE PROGRAMU

Koncepcja monitorowania i wdrażania Programu została opracowana w trakcie finalizacji procesu pracy nad dokumentem. Dotyczy ona zarówno budowania zintegrowanego systemu wspierania rodziny na poziomie województwa podlaskiego oraz programów lokalnych.

Główną rolę w pracach nad Programem odgrywa **Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku**, który nie tylko odpowiada za opracowanie i przeprowadzenie konsultacji społecznych dokumentu, jego zadaniem będzie również koordynacja, realizacja, monitoring i ewaluacja.

Dyrektor ROPS wyznaczy spośród zatrudnionych specjalistów osobę odpowiedzialną za koordynowanie Programu oraz za organizację zadań przyporządkowanych w harmonogramie dla samorządu województwa.

Monitoring prowadzony będzie w celu dokonywania oceny wdrażania Programu oraz wprowadzania ewentualnych korekt przez koordynatora przy współpracy z Zespołem Ekspertów (zostanie on przekształcony z Zespołu ds. Opracowania Programu po jego uchwaleniu).

Monitoringiem zostaną objęte:

- **harmonogram działań**

Każdemu z wybranych w harmonogramie kierunków działania zostały przypisane efekty, których osiągnięcie należy systematycznie sprawdzać.

- **budżet i sposób finansowania Programu**

Budżet Programu wspierany będzie przez finansowanie zewnętrzne, projekt systemowy ROPS i PCPR-ów. Niektóre zadania wymagać będą dodatkowego wsparcia finansowego. Z danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, budżetów gmin oraz ogłaszanych konkursów można będzie oceniać poziom zaspokojenia potrzeb na zadania Programowe.

- **podmioty realizujące zadania**

Zostały one wskazane przy każdym z kierunków działań. Weryfikacja ich zaangażowania podczas szkoleń, spotkań, udziału w realizacji wskaże również na partycypację, współpracę oraz budowanie partnerstwa dla Programu na poziomie lokalnym i wojewódzkim. Będzie informacją o tworzeniu integralnego systemu wsparcia, co zakładają cele dokumentu.

- **poziom wykorzystania zasobów o charakterze instytucjonalnym, finansowym, osobowym, technicznym**

Wśród mocnych stron w analizie SWOT wskazano zasoby. Monitorowanie sposobu i poziomu oraz pomysłów na efektywne i lepsze ich wykorzystanie jest ważnym elementem modelowania kształtu pomocy rodzinie i dziecku.

- **zlecenie określonych zadań organizacjom pozarządowym, czy podmiotom ekonomii społecznej**

Ekonomiczność realizacji zadań i bliskość wobec problemów rodzin powinna decydować o zleceniu organizacjom i podmiotom ekonomii wspierania zadań z zakresu zapisanego w ustawie z 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przez samorządy. Może się to odbywać w drodze konkursów czy inicjatyw lokalnych. Weryfikacja włączania tych instytucji w tworzenie systemu lokalnie i na poziomie województwa będzie więc kolejnym z monitorowanych zadań.

Program będzie wdrażany na podstawie opracowanego harmonogramu, który co roku będzie uszczegóławiany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przy współpracy z Zespołem Ekspertów.

Dodatkowe informacje jakościowe do monitoringu zbierane zostaną raz w roku podczas spotkań Koordynatora z Zespołem Ekspertów. Na tej podstawie oraz zebranych przez ROPS danych od podmiotów zaangażowanych w realizację Programu będzie sporządzane sprawozdanie z realizacji. Począwszy od roku 2014 sporządzane ono będzie do końca marca roku kalendarzowego następującego po roku, którego dotyczy.

Nadzór nad realizacją i monitoringiem Programu pełnić będzie Dyrektor ROPS w Białymstoku.

Do zadań Zespołu Ekspertów wpisane zostaną:

- udział w sporządzaniu i opiniowaniu corocznych sprawozdań z monitoringu,
- inicjowanie i wspieranie współpracy pomiędzy jednostkami sektora publicznego, prywatnego, organizacjami pozarządowymi i instytucjami na rzecz dziecka i rodziny,
- wypracowywanie i proponowanie nowych rozwiązań w zakresie wspierania rodziny i budowania systemu pieczy zastępczej.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości we wdrażaniu Programu ROPS będzie podejmował odpowiednie działania naprawcze.

Po zakończeniu Programu w roku 2016 przeprowadzona zostanie ewaluacja, której celem będzie ocena rezultatów i długookresowych efektów (oddziaływania) Programu w Zakresie Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej Województwa Podlaskiego na lata 2013-2016.

ZAKOŃCZENIE

Program jest integralną częścią Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego oraz Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego. Dla obu dokumentów ma charakter operacyjno-wdrożeniowy.

Obejmuje swoim zakresem różne obszary aktywności podmiotów i instytucji w zakresie wspierania rodziny i budowania zintegrowanego systemu pieczy zastępczej na Podlasiu.

Na każdym etapie wdrażania Programu ROPS w Białymstoku będzie dbał o kompatybilność i aktualizację dokumentów strategicznych w województwie poprzez przekazywanie informacji jednostkom odpowiedzialnym.

Opracowanie i konsultacja dokumentu odbywała się w wymiarze partycypacji społecznej. W imieniu autorów dokumentu chcielibyśmy podziękować całemu Zespołowi ds. Opracowania Programu, wszystkim instytucjom i organizacjom, które przekazywały nam informacje i dane oraz osobom uczestniczącym w konsultacjach.

Należy również zaznaczyć, że Koordynator w procesie tworzenia Programu dbał, aby cele i kierunki działania w nim zapisane zostały oparte o zasady rozwoju społecznego. Stąd obok zaplanowanych działań bieżących (zmierzających do zaspokojenia aktualnych potrzeb oraz rozwiązania istniejących problemów w obszarze rodziny), zostały uwzględnione w dokumencie działania długofalowe zmierzające do rozwoju pieczy zastępczej. Specyfika takiego podejścia uwzględnia: wyrównywanie szans i podnoszenie jakości życia rodzin, wsparcie dla istniejących inicjatyw prospołecznych obszaru, tworzenie nowych inicjatyw prospołecznych wspierających dziecko i rodzinę, tworzenie działań o szerokim zasięgu oraz o długotrwałych efektach, a także działania profilaktyczne.

Stosowanie powyższych zasad pozwoliło na skonstruowanie celowych i kompleksowych rozwiązań wspierania rodziny i budowania systemu pieczy zastępczej zawartych w Programie.

Załącznik 1:

SKŁAD ZESPOŁU DS. OPRACOWANIA „PROGRAMU W ZAKRESIE WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM NA LATA 2013 – 2016” POWOŁANY UCHWAŁĄ NR 116/1676/2012 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO Z DNIA 18 WRZEŚNIA 2012 ROKU

Lp.	Imię i nazwisko	Nazwa instytucji
1.	Elżbieta Rajewska - Nikonowicz	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
2.	Bożena Tomaszewska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
3.	Iwona Andrzejewska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
4.	Krystyna Bobrowska - Dąbrowska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
5.	Jadwiga Borkowska	Zawodowa Rodzina Zastępcza w Suwałkach
6.	Katarzyna Bochenko	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku
7.	Elżbieta Dorota Cylwik	Sąd Rejonowy w Białymstoku
8.	Krystyna Dackiewicz	Dom Dziecka w Białowieży
9.	Emilia Gołaszewska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
10.	Stanisława Grzeszczyk	Zawodowa Rodzina Zastępcza w Suwałkach
11.	Bożena Jabłońska	Centrum Pieczy Zastępczej w Łomży
12.	Monika Jodłowska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
13.	Aneta Kryszczyńska - Jurek	Podlaskie Stowarzyszenie Zawodowego i niespokrewnionego Rodzicielstwa Zastępczego „Dać Nadzieję”
14.	Ewa Kudoń	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
15.	Małgorzata Lawda	Urząd Miejski w Mońkach
16.	Joanna Lisowska	Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku
17.	Ewa Anna Mojsak	Rodzinny Dom Dziecka nr 2 w Białymstoku
18.	Joanna Ostaszewska - Samojło	Szkoła Podstawowa nr 16 im. Tadeusza Kościuszki

	w Białymstoku
19. Alina Pyłkowska	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
Departament Zdrowia
20. Katarzyna Renczyńska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku
21. Krystyna Sawicka	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gródku
22. Paweł Szymaniuk	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
w Hajnówce
23. Joanna Szymanowska	Uniwersytet w Białymstoku
24. Ewa Szymczyk - Krasowska	Urząd Miejski w Białymstoku
Departament Spraw Społecznych
25. Elżbieta Krystyna Tarachanowicz	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Korycinie
26. Anna Tomulewicz	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „Droga”
w Białymstoku
27. Renata Tyrolska	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku
28. Katarzyna Warejko	Publiczne Gimnazjum nr 6 z Oddziałami
Dwujęzycznymi im. Seweryna Nowakowskiego
w Białymstoku

Załącznik 2:

PRZEDSTAWIONE W I ROZDZIALE DANE POCHODZĄ Z ANALIZY DOKUMENTÓW:

1. Opracowania: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2011 roku opracowana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
2. Opracowania: Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2009 r, 2010r – opracowanie GUS
3. Opracowania: Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2010 r– Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej
4. Opracowania: Ocena zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie podlaskim w 2009, 2010, 2011- opracowana przez pracowników Wojewódzkiego Centrum Zdrowia Publicznego Wydział Polityki Społecznej PUW w Białymstoku
5. Rocznika Demograficznego – 2010 r, 2011r, 2012r – GUS
6. Raportu : Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego, Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS Białystok 2012
7. Raportu o przestrzeganiu standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz działalności ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w województwie podlaskim w 2009 r, 2010 r – PUW Wydział polityki Społecznej
8. Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2009r, 2010r, 2011r – GUS
9. Raportu z funkcjonowania w 2010 r. specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie województwo podlaskie
10. Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za rok 2009, 2010, 2011
11. Sprawozdania z realizacji Programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” za rok 2009, 2010, 2011
12. Sprawozdania Ośrodków Adopcyjnych 2009,2010,2011 – ROPS Białystok
13. Sprawozdania MPiPS z udzielonych świadczeń pomocy społecznej pieniężnych w naturze i usługowych – Wydział Polityki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego lata 2010-2012
14. Danych z Rejestru Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych prowadzonego przez Wojewodę Podlaskiego
15. Sprawozdania : Ośrodki Interwencji Kryzysowej i Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w województwie podlaskim w latach 2010-2012

16. Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa prowadzonego przez Wojewodę Podlaskiego
17. Opracowania: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów Alkoholowych w Polsce w samorządach gminnych – zestawienie statystyczne z 2009 roku, 2010r. 2011r opracowane przez PARPA
18. Opracowania: Programy korekcyjno – edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie - analiza działań podejmowanych w woj. podlaskim w latach 2006-2011
19. Danych własnych ROPS pochodzące z placówek opiekuńczo-wychowawczych ROPS, w tym pisma informacyjnego WPOW „Dwójka” z VI. 2012 roku
20. Zestawienia statystycznego dotyczącego adopcji opracowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości, lata 2010-2012